

TRAIAN BRĂILEANU,
SUB SEMNUL IMPERATIVULUI CATEGORIC
(EXCURS BIOBIBLIOGRAFIC)

ALEXANDRU-OVIDIU VINTILĂ*

ABSTRACT

TRAIAN BRĂILEANU, UNDER THE MARK OF THE CATEGORICAL
IMPERATIVE (BIOBIBLIOGRAPHICAL APPROACH)

This study proposes a biobibliographical approach on Traian Brăileanu, one of the most interesting theoreticians of the elites, one of the most important European sociologists of the nations who had a systemic vision about society, the first Romanian author of a work dealing with the science of politics and one of the most prolific translators of Aristotle and Kant. In fact, his entire work was influenced by the Kantian doctrine. His work is very complex and resisted in spite of the interdictions of the communist regime. This is why we will try to reconsider and re-evaluate it in order to give Traian Brăileanu the place he deserves.

Keywords: Brăileanu, imperative, elite, nation, Bukovina.

Într-un fel, destinul lui Traian Brăileanu se aseamănă izbitor de mult cu cel al spațiului de unde provine. Bucovinean neaș, cărturar însemnat, caracter peremptoriu, Traian Brăileanu ocupă un loc eminent meritat în galeria oamenilor de seamă care s-au născut în acest spațiu românesc, greu încercat de vicisitudinile istoriei. Când vorbim sau scriem despre personalitățile marcante ale Bucovinei, alături de Eudoxiu Hurmuzachi, Dimitrie Onciul, Ion I. Nistor, Teodor Bălan, Ciprian Porumbescu, Iraclie Porumbescu, Simion Florea Marian sau Constantin Morariu, ca să enumerăm doar câteva dintre figurile ilustre, trebuie să-l menționăm neapărat și pe Traian Brăileanu, reputat sociolog și filosof, profesor și decan în cadrul universității cernăuțene din perioada interbelică, traducător din Kant și Aristotel, autor de volume și studii de specialitate bine primite atât de specialiștii din țară, cât și de cei din străinătate, întemeietor de revistă și școală

* Address correspondence to Alexandru-Ovidiu Vintilă: redactor al revistei „Bucovina literară” și al revistei „Scriptum” a Bibliotecii Bucovinei din Suceava, România, doctorand în istorie, e-mail: ovidius_vintila@yahoo.com

sociologică, membru al Academiei de Științe Politice de pe lângă Columbia University din New York, fost ministru al educației într-una dintre cele mai grele perioade pentru România, 14 septembrie 1940–21 ianuarie 1941, decorat de regele Carol al II-lea cu titlul de „comandor al ordinului *Coroana României*”.

Într-un articol apărut pe data de 1 septembrie 1966, Horia Sima se pronunță cu privire la ce înseamnă să te încumeți să scrii despre sociologul bucovinean, accentuând că „a cerceta viața lui Traian Brăileanu, cu scopul de a-i contura personalitatea, este o încercare din cele mai grele și mai riscante. Omul acesta este prea mare ca să poată fi evocat în câteva pagini. [...] E ca un izvor de apă vie, în care descoperim fără încetare noi reflexe, noi energii spirituale, noi orizonturi și noi învățăminte” (Sima 1966).

La rândul său, sociologul Constantin Schifirneț menționează că Traian Brăileanu se înscrie „în galeria acelor mari figuri tragice românești” (Schifirneț 2009: 56), „un om ce și-a pus talentul și munca, mergând până la sacrificiu, pentru știință și pentru comunitatea sa națională” (Schifirneț 2009: 50), o personalitate care a avut atât de mult de suferit de pe urma crezului său politic.

Influențat de realitatea socială, politică și economică a României din perioada interbelică, dar și de unele idei care circulau în epocă, Traian Brăileanu a comis, credem noi, o greșeală definitivă pentru ceea ce avea să însemne cursul vieții sale, aderând la extrema dreaptă. La fel ca majoritatea intelectualilor români tineri din perioada dintre cele două conflagrații mondiale, și Traian Brăileanu s-a lăsat sedus de ideologia Legiunii Arhanghelului Mihail, la baza căreia stătea, așa cum spune Leon Țopa, „un mister: misterul creației prin talent, voință și nestrămutata încredere în victorie” (Țopa 1936: 2). „Demonul mitologiei antice și al celei romantice îl împinge pe profesorul de sociologie să treacă atunci și pentru totdeauna de partea celei mai aprige politici de dreapta”, se afirmă în lucrarea, aflată în manuscris, *Viața și opera teoretică a lui Traian Brăileanu*, semnată de Leon Țopa, Veronica Țopa și Tudor Brăileanu (Schifirneț 2009: 55), ginerele și discipolul, fiica și fiul sociologului (Traian Brăileanu a avut patru copii: Gheorghe Simion, inginer petrolist, condamnat politic la 20 de ani de muncă silnică, Veronica Maria, profesoară, soția profesorului Leon Țopa, Mircea Constantin și Tudor, ambii ingineri).

Problema este că, încă de atunci, lumea își pierduse inocența, cum spunea Umberto Eco, pervertindu-se și afundându-se tot mai accentuat și tot mai sigur într-un soi de timp, de devenire, în care „omul este de prisos” (Lovinescu 2008: 252), în afara legii morale, într-un interval temporal marcat de politicianism, promiscuitate, delațiune, trădare și, nu în ultimul rând, deziluzie. Sătul să asiste neputincios la un astfel de spectacol pe care i-l oferea viața, „pățit” în relația cu alte grupuri politice, sociologul cernăuțean, un idealist pentru care „morală creștină întemeiată pe *principiul dragostei* era cea mai înaltă morală” (Dungaciu 2003a: 171), o persoană pentru care țara, neamul, familia, Dumnezeu erau totul, s-a lăsat prins în mrejele unei ideologii ai cărei exponenți au ajuns să se dedea, până la urmă, la crimă.

Urmărindu-i periplul biografic, realizăm că Traian Brăileanu chiar a crezut că lumea ar trebui să se situeze sub semnul imperativului categoric kantian, acest imperativ universal al datoriei, în numele căruia acționezi în așa fel încât să folosești umanitatea atât în persoana ta, cât și în persoana oricui altcuiva, totdeauna în același timp ca scop, iar niciodată numai ca mijloc.

Traian Brăileanu referindu-se la om în general, nu la sine în special, era de părere că „toți oamenii au conștiința legii morale”. Și asta, deoarece în mod normal „nu se poate tăgădui că pruncul intră prin chiar faptul nașterii sale într-o comunitate stăpânită de legea morală. Familia este acea comunitate morală, fiindcă aici orice conflict este exclus în temeiul interdependenței naturale (biologice) a membrilor ei: fiecare individ trăiește pentru ceilalți și prin ceilalți” (Brăileanu 2003: 105). De remarcat că Traian Brăileanu chiar a trăit pentru ceilalți, viața sa fiind un exemplu în acest sens, un model pentru ceea ce înseamnă să faci tot posibilul să te situezi ontic sub semnul imperativului categoric.

Precum Kant – poate singurul care „a fost capabil să se conformeze întru totul legii morale ca imperativ categoric, ca poruncă necondiționată, ca datorie proprie unui membru al lumii inteligibile” (Ianoși 1981: V) – și Traian Brăileanu era de părere că: „Legea morală e sfântă (inviolabilă). Omul este în adevăr destul de profan, dar *umanitatea* din persoana lui trebuie să-i fie sfântă.” (Kant 1981: 108)

Având conștiința cât se poate de edificată asupra faptului că în viață este necesar să primeze legea morală, Brăileanu se arată îngrijorat de modul în care se prezenta societatea politică românească din perioada interbelică, în contrast cu cea visată de el; era marcată de criză, haos, prăbușire morală, lipsită de organizare și bulversată axiologic (Dungaciu 2003a: 280).

„Portretul pe care Brăileanu îl făcea atunci claselor guvernante ale societății românești e crud, aspru și neiertător. Răzbate de aici acea intransigență morală a unui om ce și-a construit existența în jurul acestui reper; sociolog ce a refuzat de două ori invitația de a veni la București și a accede la fotoliul academic – invitație venită din partea profesorului Iorga și, apoi, a lui Dimitrie Gusti –, tocmai pentru că refuza cu obstinație amestecul în ceea ce el credea că era atunci trăsătura esențială a vieții politice (cu efecte pe plan cultural) a capitalei, cu termenul consacrat de Motru: *politicianism*” (Dungaciu 2003a: 280), completează Dan Dungaciu.

De aceea, în *Statul și comunitatea morală*, în vederea justificării teoriei sale, conform căreia legea morală trebuie să primeze, Traian Brăileanu îl citează pe Platon, care ajunge la concluzia, justă în opinia sociologului bucovinean, conform căreia: „un stat care vrea să dăinuiască trebuie să se străduiască a deveni pe cât se poate o comunitate morală, deci, într-un anumit fel, o familie” (Brăileanu 2003: 156). O familie cu certitudinea existenței lui Dumnezeu, „cel ce desparte apele și îi dă fiecărui strop un loc și o menire în cosmosul creat și cârmuit de El” (Brăileanu 2003: 141).

MEDIUL FAMILIAL

Traian Brăileanu vede lumina zilei într-o zi de toamnă, pe 14 septembrie 1882, în localitatea Bilca, actualmente situată în județul Suceava, în Bucovina pădurilor de fag, a brazilor de o verticalitate proverbială, a molizilor din care bătrâni lutieri, autentici alchimiști, au meșteșugit cele mai melodioase viori, a munților semeți și a dealurilor molcome, acolo unde domnitorii moldavi încărcăți de glorie au ales să-și construiască superbele mănăstiri, adevărate bijuterii arhitectonice. „Bucovina – cum mărturisea academicianul Răzvan Theodorescu – este mai ales un pământ născător de armonie perpetuă. Există, între Siretul de Sus și obcinile Carpaților răsăriteni, un *geniu al locului*, care iscă forme echilibrate, culori potrivite, gânduri subtile, metafore inspirate, durate în vers și în proză, în pictură și în arhitectură” (Ciucă 2005: 5).

Este lesne de înțeles cum, într-un astfel de spațiu, cu oameni buni, dar și cu peisaje de o frumusețe covârșitoare, cu tradiții și norme clare, s-a născut un om precum Traian Brăileanu, o personalitate, un destin, care, de-a lungul întregii sale existențe, a încercat, cel puțin, să se ghideze după cele mai curate principii morale, mereu în suflet cu dragostea pentru Dumnezeu, țară și familie, întotdeauna legat sentimental, oriunde ar fi călătorit sau oriunde s-ar fi aflat, de glia sa, de firea oamenilor locurilor în care s-a născut, de satul natal, unde întotdeauna și-a găsit liniștea și alinarea, unde a simțit cu adevărat semnificația verbului a fi, unde s-a regăsit și a înțeles mai mult ca oriunde ce înseamnă să trăiești în adevăratul sens al cuvântului.

Traian Brăileanu se naște în familia învățătorului Gheorghe Brăileanu (1839–1902), bărbat învățat, cu o personalitate debordantă, foarte bine văzut de oamenii locului, școlit chiar și în străinătate, în Suedia, membru activ al *Societății pentru cultura română în Bucovina*. Acesta a fost, timp de nu mai puțin de patru decenii, învățător la Bilca, acolo unde s-a afirmat ca un factor important în ceea ce privește dezvoltarea învățământului local, contribuind fără echivoc la multe dintre acțiunile menite a îmbunătăți instituția școlii în acea parte de Bucovină.

Petru Rușindilar remarcă meritele lui Gheorghe Brăileanu în cartea *George Tofan – tribun al românismului în Bucovina*, spunând că „era apreciat de contemporanii săi ca *învățător-apostol*” (Rușindilar 1998: 11), în timp ce Nicolae Tcaciuc susține că este „unul dintre cei mai distinși bărbați pe care i-a avut Bucovina în învățământul românesc” (Tcaciuc 1923).

Prima generație de oameni cu știință de carte în familia Brăileanu este cea a tatălui, Gheorghe Brăileanu, al cărui părinte, Ioan Brăileanu, născut în zorii încercatului secol al XIX-lea, în anul 1807, a fost simplu țăran. Tatăl sociologului bucovinean, Gheorghe Brăileanu, a mai avut încă două surori și doi frați. Este vorba de Anca, Catrina, Patrichie și Dumitru. Toți cei trei băieți au învățat carte, Gheorghe și Patrichie ajungând învățători, unul, după cum se știe, la Bilca, celălalt la Rădăuți, în timp ce Dumitru a îmbrăcat haina preotească, desfășurându-și

activitatea de preot creștin-ortodox în comuna Frumușanu, aflată în acea vreme în județul Câmpulung.

Potrivit afirmațiilor lui Dan Dungaciu, preotul Dumitru Brăileanu, unchiul lui Traian Brăileanu, a fost „o figură legendară a Bucovinei de pe vremea stăpânirii habsburgice. El este cel care a întâmpinat familia regală în Bucovina în 1914 cu vorbele: <Maiestate, coroanei pe care o purtați îi lipsește un giuvaer – Bucovina noastră>. A fost arestat și condamnat de austrieci” (Brăileanu 2003: 7).

Sociologul cernăuțean a făcut parte dintr-o familie numeroasă, părinții lui, Gheorghe și Maria Brăileanu, având nu mai puțin de doisprezece copii. Traian Brăileanu era al nouălea dintre copiii familiei învățătorului. Bunicul dinspre mamă al lui Traian Brăileanu se numea Constantin Polonic, era de profesie cizmar și locuia în Suceava. Maria Polonic, fiica acestuia, și-a unit destinul prin sfânta taină a cununiei în 1865 cu învățătorul Gheorghe Brăileanu, tatăl lui Traian Brăileanu, profesorul universitar de mai târziu, adulat de studenți și comparat cu marele Socrate. Se cunoaște faptul că lui Traian Brăileanu, un apărător fervent al familiei, nu îi plăcea de loc această poreclă atribuită de studenți, filosoful antic fiind un model pentru el.

Încarcerat fiind în cumplitul lagăr de exterminare de la Aiud, unde își găsește și sfârșitul, după cum se știe, Traian Brăileanu își reamintește în *Memoriile* sale cum viața nu l-a cruțat de la suferință nici măcar în primii ani ai existenței sale, „întâlnirea” cu dimensiunea thanatică și, implicit, cu suferința având loc când sociologul bucovinean era doar un copilandru. Prima sa suferință majoră este amplificată de cea a celor din jurul său, care, în acele clipe cumplite, fiind vorba de moartea Ilenutei, sora sociologului, sunt practic „dărâmați” psihic. O astfel de nenorocire care s-a abătut asupra familiei lor, una cu frică și cinstire de Dumnezeu, cum de altfel erau cele mai multe familii din Bucovina, îl răvășește pur și simplu.

Momentul decesului Ilenutei este reflectat și perceput drept prima nenorocire din viața lui. „Era mare jale și plâns. Traian își amintea de o convorbire a mamei cu părintele Teodor Nichitovici. Mama plângea în hohote și zicea că nu mai crede în Dumnezeu, căci, dacă ar fi un Dumnezeu, el n-ar fi pedepsit-o atât de greu, luându-i cel mai drag copil, primul născut, după ce l-a crescut cu atâta dragoste și grijă. Părintele căuta să o mângâie cu obișnuitele argumente ale teologiei: că planurile lui Dumnezeu sunt necunoscute, că Dumnezeu a dat, Dumnezeu a luat etc. Tata plângea și el, și lelița Melania. I-au cumpărat un sicriu de metal și după înmormântare a fost praznic și multă lume. Acesta a fost întâia suflare a puterilor necunoscutului, a cărei răbufnire în viața pământească o simți micul Traian. În acea vreme, sora sa Aurelia avea patru ani, Lucreția doi, iar nu mult după moartea Ilenutei se născu Coriolan, cel mai tânăr și ultimul copil, iar Olimpia avea opt și Catinca zece. Erau deci șase copii de la zece ani în jos și casa era plină de ei, mai ales iarna, când frigul nu le îngăduia să se mai împrăștie prin grădina și în casa cea nouă.” (Brăileanu 2003: 52)

Din păcate, în chip fatal, aflată parcă într-o zodie fatidică, casa Brăileanu nu este încă ocolită de experiența morții. După moartea Ilenutei, în familia Brăileanu

va fi din nou doliu: Aurelia și Ionică, alți doi frați ai lui Traian pleacă în „lumea celor drepti”, îmbolnăvindu-se de difterie prin luna octombrie 1893. Cu toate rugăciunile micuțului Traian, dragii lui frațiori, la care ținea atât de mult, își dau ultima suflare. Vestea decesului acestora a avut menirea să-l maturizeze pe Traian înainte de vreme, de aici încolo totul se schimbă pentru acesta, nimic nu mai era la fel, în el s-a rupt ceva iremediabil, credința în puterea îngerului păzitor, de care i-a vorbit mama sa și în care mereu și-a pus toate speranțele, s-a spulberat.

Astfel, universul idilic al copilăriei, cel pe care mereu îl găsea neschimbat ori de câte ori se întorcea în vacanțe acasă, la Bilca, s-a prăbușit dintr-o dată.

Traian Brăileanu nu poate uita acele momente, adult fiind relatându-le: „De acum înainte viața sa se desfășoară destul de monoton. Își învăța lecțiile regulat, mânca, dormea și începu să deprindă bine limba germană, mai ales că locuia cu nepotul gazdei Richard Weiss, elev în clasa a patra de liceu. În timpul studiilor liceale mai trecu pe la alte gazde și după opt ani stătea acum înaintea alegerii carierei, în pragul vieții studentești” (Brăileanu 2003: 54).

Toate aceste încercări existențiale, aceste experiențe, nu tocmai plăcute, survenite destul de brutal în viața sa, îl marchează pentru tot restul vieții. Cum o spune chiar el, într-un mod franc, fără a lăsa loc de întrebări: „Într-adevăr, tânărul trecuse prin unele încercări și zguduiri sufletești care lăsară urme adânci, hotărâtoare pentru felul său de a gândi și făptui” (Brăileanu 2003: 51).

Dintre toți frații, cel mai mare impact asupra lui Traian Brăileanu l-a avut Constantin, fratele mai mare al acestuia, cu doisprezece ani mai vârstnic, ne spune Vladimir Trebici (Trebici 1993: 233–237), fostul student al lui Traian Brăileanu, care îi va purta toată viața un respect deosebit.

Stabilit în Vechiul Regat, Constantin Brăileanu, devenit consul al țării în Bitolia și Salonic, apoi funcționar superior în Ministerul Român de Externe, îl ajută foarte mult pe Traian Brăileanu. Tot Constantin îl recomandă pe fratele său ca interpret în cadrul Legației României din Viena (1909–1919). Același frate va stăruia ca viitorul sociolog să se întoarcă în capitala Bucovinei, la Cernăuți, după Unire, unde, ulterior, va deveni profesor universitar în cadrul Facultății de Litere și Filosofie.

Traian Brăileanu evocă aceste întâlniri, afirmând că aveau „o mare însemnătate”, mai ales că, pe atunci, „viața în micul Ducat al Bucovinei era îngredită în hotare foarte înguste” (Brăileanu 2003: 49).

Revenind la mediul familial, ca factor formator al lui Traian Brăileanu, trebuie să precizăm că acesta a fost încurajat încă de mic să citească, lectura oferindu-i adevărata dimensiune a lumii pe care abia începea să o cunoască. Elev fiind, „citise mult, în afară de literatură clasică, greacă și latină, devorase și o mulțime de cărți din literatura germană și din literaturile celorlalte popoare în traduceri nemțești” (Brăileanu 2003: 50). „Fratele său Constantin îi trimisese *Istoria românilor* de Xenopol și, lui și surorilor sale, pe toți autorii clasici români. Între cărțile vechi ale tatălui găsisese *Istoria românilor* în nemțește, un dicționar biografic și multe colecții de reviste” (Brăileanu 2003: 50), își amintește Traian Brăileanu.

Ca urmare a educației primite în familie, Traian Brăileanu va deveni un autentic „militant al adevărului neamului său” (Mocanu 1999), spirit liber, iubitor de înțelepciune și om cu credință în Dumnezeu. În sânul familiei se formează, de aici învață să fie conștiincios și serios, dând dovadă de acribie în tot ce întreprinde pe plan profesional, iar lectura devine o plăcere de zi cu zi, în acest sens fiind îndemnat de tatăl și fratele său mai mare, Constantin. În același timp, educația religioasă și credința îi sunt insuflate de mamă, o ființă evlavioasă, dar, din păcate, greu încercată de viață, cu un sfârșit vremelnic.

După decesul mamei, prea timpuriu, din păcate, Traian Brăileanu nu omite să mărturisească faptul că viața în sânul familiei, acasă, la Bilca, nu mai avea aceeași căldură. Cum și tatăl său se retrage din lumea aceasta efemeră, grăbindu-se spre lumea celor dreپți, în toamna anului 1902, Traian Brăileanu se vede orfan de ambii părinți la vârsta de doar douăzeci de ani, de acum înainte fiind nevoit să se descurce mai mult de unul singur.

Așa, sub semnul durerii, se încheie o primă etapă din viața lui Traian Brăileanu, o perioadă de acumulări, un timp cu bune și rele, cu fericiri și deziluzii, cu ape învolburate, dar și liniștite, o realitate care avea să-și pună definitiv amprenta asupra personalității sale.

ȘCOALA

„Credința zugrăvește icoanele în biserici, a spus poetul, prescurtând în predicatul cugetării un câmp de înțelegeri. Icoanelor de credință, fiecare le dă viață în măsura însuflețirii sale. Iar românul însuflețit din veacuri de icoanele dreptății, curățeniei și blândetii, și-a plămădit firea pe calea fără greș a virtuților credinței” (Slușanschi 1935: 8), era de părere Barbu Slușanschi. La fel ca toți ai săi, și Traian Brăileanu este plămădit din același aluat, cel al credinței. Și unde să primească o astfel de educație, copil fiind, Traian Brăileanu, dacă nu în sânul familiei și pe parcursul celor trei clase primare pe care le urmează în localitatea natală, Bilca. Încă de la începuturile educației sale, din primele clase primare, Traian Brăileanu deprinde curajul de a gândi în chip liber, însă cu frică de Dumnezeu. Tot în această perioadă, în primii ani de formare, Traian Brăileanu va rămâne pentru totdeauna vrăjbit de universul pe care-l conferă lectura.

După efectuarea celor trei clase primare, în toamna anului 1892, în familia Brăileanu se pune problema trimiterii lui Traian la liceu. Familia hotărăște ca băiatul să mai repete o dată clasa a patra, pentru a putea fi înscris la un liceu cu predare în limba germană: „Dar nu putea fi vorba decât de liceul din Suceava, deoarece băiatul nu știa nemțește. Dar nu mai trăiau bunicii care îl ținuseră în gazdă pe Constantin și mama se opuse trimiterii băiatului la Suceava. Se hotărî ca el să mai facă o dată clasa a patra primară la Rădăuți, ca să învețe nemțește și apoi să se prezinte la examenul de primire la liceul german din Rădăuți. Astfel, în

toamna anului 1892, Traian fu dus la Rădăuți și dat în gazdă la unchiul său Patrachie, institutor la o școală rădăuțeană. Institutatorul Țurcan avea clasa a patra, unde mai mulți băieți români se pregăteau pentru examenul din toamna viitoare.” (Brăileanu 2003: 52), mărturisește Traian Brăileanu.

Despărțirea de casă, de fapt prima despărțire de familie, avea să o resimtă extrem de acut. Rememorându-și cursul vieții, Traian Brăileanu nu omite să sublinieze faptul că acea primă despărțire a fost teribil de dureroasă.

Aflat la o vârstă fragedă încă, lui Traian gândul îi stătea mai mult la jocul cu frățiorul lui mai mic, Ionică, însă fără a neglija școala și învățarea limbii germane, foarte necesară accederii într-un ciclu superior de învățământ. Cele trei zile libere pe care le-a avut Traian Brăileanu cu ocazia Crăciunului, când de altfel s-a și întors acasă, le-a petrecut cu micuțul Ionică, frații fiind nedezlipiți.

De precizat este și faptul că repetă clasa a patra doar parțial, deoarece, după vacanța prilejuită de sărbătorile pascale, își înduplecă părinții să-l ia acasă, unde va continua să învețe de unul singur materia rămasă, în toamna lui 1893 luând fără probleme examenul, fiind astfel admis la liceul german din orașul Rădăuți. „Trecură repede sărbătorile și părinții îl duseră din nou la Rădăuți la unchiul Patrachie. Când părinții se pregăteau de întoarcere și Traian văzu că se înhamă caii, el începu să urle că nu rămâne la Rădăuți și că vrea să se întoarcă acasă. Urla așa de puternic și jalnic încât îl luară înapoi acasă. Învăță acasă ce mai avu de învățat și, în toamnă trecu examenul fără greutate” (Brăileanu 2003: 53), povestește Traian Brăileanu.

Elev în prima clasă de liceu, proaspăt instalat la noua sa gazdă, un german, în luna octombrie Traian primi vestea că Ionică și Aurelia, fratele și sora lui, sunt bolnavi de difterie, fiind astfel avertizat să nu vină acasă, întrucât există pericol de molipsire. „Traian se ruga în fiecare seară fierbinte la Dumnezeu să nu-i lase să moară pe Aurelia și Ionică. Seară de seară repetă o săptămână întregă rugăciunea sa, dar, într-o zi, sosi învățătorul Vasile Cristescu și-i spuse cu mult înconjur că Aurelia și Ionică au murit și că au fost înmormântați și că părinții hotărâseră să nu-i dea mai devreme vestea despre această nenorocire, știind că el ar fi dorit să vie acasă la înmormântare, ceea ce nu i s-ar fi îngăduit din pricina primejdiei de molipsire. Vestea aceasta avu asupra băiatului un efect zdrobitor. N-a plâns, nu s-a văitat, n-a spus niciun cuvânt – dar de atunci n-a mai spus rugăciuni. Experiența îi arătase că rugăciunea nu ajută la nimic. Nu se revoltă împotriva lui Dumnezeu, nu și puse problema, dacă există sau nu un Dumnezeu, – pentru acestea mintea sa era încă prea crudă – dar renunță de a se ruga lui Dumnezeu pentru îndeplinirea dorințelor sale” (Brăileanu 2003: 54), scrie Brăileanu. După această nouă încercare a vieții, Traian Brăileanu se concentrează numai asupra liceului și învățaturii, zilele devenind monotone și derulându-se întotdeauna după un anumit tipic, după o rutină în care întâmplările mai deosebite au fost absente.

În vara lui 1901, finalizează studiile liceale, printre preocupările sale din timpul liceului numărându-se și studiul limbilor latină și greacă veche. Tot în

această perioadă, în cele două luni de vacanță, între finalizarea studiilor liceale și debutul primului an universitar, începe să se axeze și pe învățarea limbii lui Victor Hugo.

Traian Brăileanu nu stă prea mult pe gânduri cu privire la viitorul său și optează pentru Facultatea de Filosofie pentru că, în afara acesteia, la Cernăuți nu existau decât facultățile de Drept sau Teologie.

UNIVERSITATEA

Din luna octombrie a anului 1901 și până în anul 1905, timp de nu mai puțin de patru ani, Traian Brăileanu este studentul Facultății de Filosofie din cadrul Universității din Cernăuți.

Dacă pentru Mircea Streinu, mai tânărul lui admirator din perioada interbelică, Cernăuțiul era „orașul dintre cețuri”, „cu apele învolburate ale unui Prut tulburător” (Diaconu 1998: 18), pentru Traian Brăileanu cosmopolitul oraș, în care conviețuiau evrei, polonezi, germani, ucraineni, huțuli și români, îi părea „o veselă grădină”, orașul în care avea să se afirme, unde va fi recunoscut drept o autoritate în domeniul științelor socio-umane, unde se va impune în perfect acord cu educația pe care a primit-o în familie, însuflețit fiind de iubirea pentru neam, dar și preocupat de slava lui Dumnezeu, „ziditor al nostru ce nu zidește ceva ce nu este minunat” (Velimirovici 2009: 33) – cum o spune Sfântul Nicolae Velimirovici, după părerea arhimandritului Iustin Pârvu, „ultimul mare proroc al Creștinătății” (Pârvu 2009: 5).

Ajuns la Cernăuți, Traian Brăileanu va fi găzduit în locuința domnișoarei Wanda Bialczynska, într-o cameră închiriată pe care o va împărți cu surorile lui Olimpia și Lucreția, eleve ale școlii normale de învățătoare, rezidente înaintea lui în capitala Bucovinei. „Camera locuită de Traian și surorile sale era mare, luminoasă, cu două ferestre spre soare-răsare. Cuprindea: două divane, o canapea, o masă, trei scaune, un dulap pentru haine și rufărie, un lavabou. Masa se servea în cameră. Traian pleca dimineața, venea la masă, pleca iarăși și venea seara la dormit” (Brăileanu 2003: 57); iată pe scurt condițiile în care avea să stea o perioadă la Cernăuți, student fiind, Traian Brăileanu.

În cadrul facultății va studia filosofia și greaca veche (elină), ca materii principale, și latina, ca materie secundară. „La universitate lucrurile merseseră după tipicul regulamentar. Traian își alege grupul de materii: filosofia și greaca – principale și latina – secundară. La filosofie era profesor Richard Wahle, empirio-criticist, pus în *Istoria filosofiei* a lui Ueberweg alături de Mach și Avenarius. Cursurile lui erau foarte frecventate și gustate de studenți și doamnele intelectuale din societatea cernăuțeană. Ținea prelegerile în formă de causerie, șezând, făcând din când în când notițe. Sceptic, ironic, critica fără cruțare toate sistemele filosofice. Filosofia e moartă, numai știința are drept de existență. În filosofie nu mai poate apărea o problemă nouă. Ateist, determinist, în morală pleda pentru o

pedagogie de stat, autoritară și întemeiată pe constrângere. În sfârșit, un om interesant, necăsătorit. Înalt, bine clădit, lat în spate, îmbrăcat întotdeauna în jachetă neagră și pantaloni în dungii, chelie mare, frunte lată, ochi mari și cam bulbucăți, nas cărnos cu nări late, buze senzuale, cioc sur. Vârsta în jurul lui cincizeci” (Brăileanu 2003: 59–60), iată cum își descrie profesorul, celebru în epocă, Traian Brăileanu.

Un alt profesor, ale cărui cursuri, în acea perioadă, erau frecventate de studenții români și, implicit, de Traian Brăileanu, era Ion G. Sbiera, una dintre cele mai proeminente figuri ale culturii din Bucovina, a cărui operă Nicolae Iorga o aprecia, subliniind bogăția informației din scrierile acestuia, după cum urmează: „Cercetătorul metodic trebuie să se oprească aproape la fiecare pas pentru a culege o informație rară, o vedere dreaptă, uneori și o propunere ingenioasă” (Iorga 1967: 45).

În continuare, paginile *Memoriilor* lui Brăileanu sunt pigmentate cu momente savuroase, mai ales când face portretele unor cunoscuți sau ale unor profesori care i-au marcat existența. De exemplu, pe profesorul Sbiera, titularul singurei catedre aflate în componența Universității din Cernăuți, unde se predă în limba română, Traian Brăileanu ni-l înfățișează ca pe un: „moș bătrân cu barba albă și păr alb des și bogat, strâns la spate într-o coadă împletită și băgată sub cămașă, așa cum o purtau în vechime preoții și călugării și o poartă încă pe alocurea și azi. Foarte evlavios și cu credința neclintită în existența unui <spirit universal>. În fiecare semestru el își deschidea cursul cu o prelegere despre <spiritul universal>. Era epitrop la Biserica Sfintei Paraschiva și asista în toate Duminicile și Sărbătorile la slujba religioasă, iarna cu un fes roșu în cap ca să nu răcească. Membru al Academiei Române, Sbiera avea lucrări temeinice în domeniul istoriei literaturii românești vechi. Avea ortografia sa proprie; a lăsat și o autobiografie și o culegere de basme populare (care ar merita să fie reeditată). Fără îndoială că acest patriarh avea o mică țicneală, dar unui adevărat profesor universitar îi șade bine o ușoară scrânteală la cap” (Brăileanu 2003: 60).

După cum ne-o spune chiar Traian Brăileanu, „viața studentească nu se desfășura pe vremea aceea la universitate, ci în societățile studentești” (Brăileanu 2003: 61). În acea perioadă, întocmai ca și întreg orașul, și populația studentească era una multietnică, „împestriată”, după cum se exprimă sociologul, în *Memoriile* sale de mai târziu.

„Cernăuțiul avea pe atunci, în 1901, cam 80 000 de locuitori, din care 20 000 evrei, apoi români, ruteni (ucraineni), polonezi, nemți cu câte 15 000. Fiecare nație avea casă națională: românii Palatul Național, în Piața principală (Ringplatz), germanii Deutsches Haus pe Strada Domnească (Herrengasse) – după 1919, strada Iancu Flondor – pe aceeași stradă, Casa Polonă, apoi Narovni Dym al rutenilor și, în Piața Teatrului, Casa Evreiască” (Brăileanu 2003: 61), ne informează Brăileanu.

La vremea respectivă, societățile studentești se împărțeau în „bătăușe”, organizate după stilul german, cu dueluri obligatorii, și societăți literare. Naționalitățile prezente în Bucovina s-au zbatut să înființeze aceste societăți,

întrucât în sânul acestora se păstrau tradițiile, specificitatea fiecărei națiuni era conservată, ele fiind autentice trambuline de lansare și afirmare a membrilor ei, din mijlocul acestora ridicându-se și detașându-se viitorii lideri, o anumită elită, fie ea politică sau intelectuală. Așa se face că românii au avut de-a lungul timpului, până la cel de-al Doilea Război Mondial, următoarele societăți studențești: *Arboroasa* (1875), *Junimea* (1877), *Bucovina* (1880), *Academia ortodoxă* (1884), *Dacia* (1905), *Moldova* (1910), precum și *Cercul studențesc Arboroasa* (1919).

În toamna lui 1901, perioadă în care pe Traian Brăileanu îl găsim student în primul an, acesta ne informează că studenții români de la Cernăuți aveau două importante societăți literare: *Junimea*, succesoarea glorioasei *Arboroasa*, și *Academia ortodoxă*; cea din urmă, așa cum indică și onomastica, era organizată de teologii interni, cei care aveau locuință și masă în reședința metropolitană: „viața studențească, mai ales viața spirituală a tineretului, formarea caracterelor și dezvoltarea înclinațiilor și intereselor se desfășura în aceste societăți studențești. În condițiile date atunci, în aceste societăți tinerii se pregăteau pentru <lupta națională>, rivalitatea și conflictele între naționalitățile aflate în Bucovina își găseau ecoul în viața studențească. Studenții români luau parte la lupta pentru apărarea românismului în Bucovina, atacat de <venetici>, de toate neamurile aciuite aici după 1775, anul când Austria a rupt din trupul Moldovei <vesela grădină>. Legăturile studenților români cu Universitatea, cu profesorii, erau pur regulamentare. Cu excepția profesorului Sbiera și a profesorilor de la Facultatea de Teologie, toți profesorii erau veniți din Apus, din provinciile Austriei apusene sau din Germania” (Brăileanu 2003: 62), ne înfățișează în mod sintetic situația Traian Brăileanu, fără să omită a aminti de lupta în vederea emancipării naționale, pe care au dus-o studenții cernăuțeni și care se amplifică tot mai susținut în acele timpuri.

Despre aceste societăți studențești, la care ne-am referit și care reprezentau în general un pol de forță al ideii de unitate și emancipare națională în Bucovina, Mircea Grigoroviță afirmă: „Societățile studențești au întreținut legături cu societățile culturale și cu cele studențești din diferite localități. Dăm numai un singur exemplu din istoria culturală a *Junimii* cernăuțene, care era membră pe viață a *Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina* și a *Școlii Române* (Suceava). Societatea muzicală *Armonia* (Cernăuți) înființată la inițiativa *Junimii* de junimeni și *Reuniunea de cântare Tudor Flondor* (Cernăuți) are la origini junimeni de la *Armonia*. *Junimea* a avut legături cu *Societatea mazililor și razeșilor români din Bucovina*, cu *Societatea meseriașilor români* (Cernăuți), cu *Breasla cojocarilor* (Siret) și cu *Clubul sportiv Dragoș Vodă* (Cernăuți). De mare importanță au fost legăturile cu cabinetele de lectură de la sate și cu arcășiile. *Junimea* a întreținut și legături prietenești cu societățile românești și neromânești din Bucovina și alte regiuni din Cernăuți, Chișinău, Gherla, Sibiu, Iași, Timișoara, Cluj, Brașov, Arad, Craiova, München, Viena, Berlin, Leoben” (Grigoroviță 2005: 36).

Nici nu se obișnuise bine cu facultatea că, încă din decembrie 1901, înaintea sărbătorilor de iarnă, Traian Brăileanu, membru deja al societății „Junimea”, este

ales redactor-șef la „Hacul”, o foaie satirico-umoristică litografiată și scoasă, sub egida societății menționate, cu ocazia fiecărui comers de început de an. Așa se face că „Hacul” a început să apară mai des (aproximativ de două ori pe lună), multe dintre numerele publicației fiind scrise în întregime de către acesta.

Era o „vreme când succesul moral conta foarte mult, mai mult decât cel material” (Brăileanu 2003: 66).

Dincolo de piedicile care i se ridicară în față încă din anii studenției, Brăileanu reușește să depășească toate momentele critice, găsind puterea de a studia cu acribie: „Veniră și vacanțele de Paști. Acasă tristețe, boala bătrânului înrăutățită, Melania mai amărâtă ca oricând, iar pe lângă toate și bunica, mama bătrânului, în vârstă de nouăzeci de ani, începuse să-și piardă memoria, încurca lumea și avea nevoie de îngrijire specială. Dar vremea era frumoasă și tinerețea își are leacurile ei pentru toate relele și supărările” (Brăileanu 2003: 66).

În toamna lui 1902, la vârsta de doar douăzeci de ani, în anul al doilea de facultate, îl regăsim pe Traian Brăileanu, proaspăt reinstalat în cel mai important oraș al Bucovinei, la aceeași gazdă, însă de această dată alături de doi colegi junimeni: Liviu Marian (fiul celebrului Simion Florea Marian) și Eugen Sillion. Aici primește vestea că tatăl său a părăsit această lume, bolnav fiind, la București, unde s-a dus să se trateze după ce în prealabil se internase la Cernăuți. Trebuie să mai spunem că Traian nu mai stătea cu surorile sale, deoarece Olimpia terminase cursul, obținând un post de învățătoare la Bilca, iar Lucreția se mutase, locuind la familia Faulhaber, unde va sta până când își va finaliza studiile.

Ajuns la București, Traian Brăileanu asistă la înmormântarea tatălui, care are loc la cimitirul „Sfânta Vineri” din localitate, în același cimitir unde va fi înhumat și el de către familie, în 1947, anul în care se sfârșește la Aiud. Traian Brăileanu evocă momentul decesului tatălui în felul următor: „Îl iubise pe tatăl său, cum și acesta, știa Traian, că-l iubise în felul său, fără manifestări de tandrețe. Dat de acasă la gazde de la unsprezece ani, legăturile cu cei de acasă slăbiseră, se-nțelege, iar după moartea mamei sale, viața familială nu mai avea căldura de mai înainte” (Brăileanu 2003: 68).

Rămas orfan de ambii părinți într-o perioadă când avea o mai mare nevoie de ei, Traian Brăileanu se gândește în această perioadă și la problema pecuniară care apăruse odată cu decesul bătrânului, problemă pe care o depășește până la urmă, însă nu fără eforturi. După ce lucrurile au fost puse în ordine, pe un fâgaș convenabil pentru toți membrii familiei, averea fiind împărțită în mod just între frați, iar venitul tânărului student fiind asigurat, apăruse o nouă problemă, în loc să învețe, „el intră într-o criză provocată de libertatea prea mare și de oarecare *bogăție* venită dintr-o dată” (Brăileanu 2003: 70). Dar trece și peste acestea, cu naturalețea pe care ți-o conferă doar energiile tinereții, înscriindu-se pe linia unei deveniri proprii, aparte, în centrul căreia se află rațiunea. Și nu orice fel de rațiune, ci una demnă de o personalitate complexă, cum a fost Traian Brăileanu, cel „care s-a impus rapid în țară și străinătate ca un proeminent sociolog” (Schifirneț 2009: 53).

În 1904, Traian Brăileanu a fost numit președintele secției literare a Junimii. Cu această ocazie, reușește să înființeze revista „Junimea literară”, ai cărei directori vor deveni Ion I. Nistor și Gheorghe Tofan, bunul său prieten.

Înființarea unei reviste literare în epocă a fost cu atât mai dificilă cu cât studenții, dar și intelectualitatea bucovineană, erau destul de dezbinați, după cum se știe, această situație fiind întreținută chiar de către administrația străină, pe principiul *divide et impera*.

Aceeași stare de fapt s-a perpetuat de-a lungul anilor în Bucovina. Iată, spre exemplu, ce se publica în revista „Cugetări”, în 1919: „În viața cărturarilor noștri bucovineni aceeași lipsă de orientare, aceeași orbecăire în cercul îngust al unor mici interese trecătoare. Nu se observă nicio mișcare care să ridice preocupările lor la un nivel mai înalt, deasupra nevoilor zilnice materiale. Nu se înjgheabă societăți culturale, științifice; cele existente se simt așa de bine în somnul dulce ce le-a cuprins. Politica rău înțeleasă, ca de obicei, îi mai trezește din când în când, pentru a-și arunca injurii sau a lua în zeflema unele intențiuni bune ale unor oameni care cer îndreptare. E explicabilă starea aceasta de apatie generală, acuma, după război. Dar e timpul să ne trezim. Nația așteaptă atâtea de la noi. Trebuie dezvoltată o conștiință unitară națională, trebuie concentrate toate energiile în direcția ridicării culturii naționale, trebuie să începem acea muncă conștientă, care să asigure neamului acel viitor strălucit, pe care îl așteptăm toți” (Grămadă 1919: 14).

În perioada junimistă din anii studenției cernăuțene Traian Brăileanu debutează publicistic, tot de acum datând și primele lui încercări literare. Având propensiune către scris, va ajunge lesne un colaborator de bază al revistei, publicând o nuvelă intitulată *Irina*, o serie de schițe umoristice, prima dintre acestea intitulându-se *Moarte iepei*, precum și câteva poezii. În calitate de literat însă, nu „întoarce munții”, scrierile sale, din punct de vedere estetic, nu prea rezistă unei observații critice amănunțite.

Pe parcursul anului al treilea de studii, Traian se mută la altă gazdă împreună cu Maiorean, nu după mult timp vine și Tofan, însă acesta va locui într-o cameră diferită. La puțin timp aceștia se vor muta și de aici la o casă de pe strada Ștefaniei.

În ultimul an de facultate, Traian pune punct tuturor ieșirilor și petrecerilor studențești și se apucă temeinic de studiu, concentrându-se asupra licenței, pe care o ia cu mențiunea „foarte bine”. Examenul de licență îl dă cu Richard Wahle, Traian Brăileanu pregătind la filosofie o teză cu titlul *Privire istorică și critică asupra Categoriilor*, iar pentru latină *Propozițiile relative la Cicero*.

În tot acest răstimp, la Cernăuți timpurile se schimbaseră, nimic nu mai era la fel, antinomiile s-au intensificat, studenții erau parcă din ce în ce mai dezbinați, luptele politice dintre democrați și naționaliști, în rândurile studențimii, căpătaseră nuanțe tot mai neplăcute (Brăileanu 2003: 94), ceva parcă plutea în atmosferă, aerul schimbării învălui cochetul oraș universitar. „Este aici, între copacii aceștia, o suavă tristețe a plantelor” (Streinul 1937b) – cum plastic descria într-o proză de-a sa, referindu-se la capitala Bucovinei, Mircea Streinul. Prin urmare, „vesela grădină” a Cernăuților, precum Paradisul, se destrămasese.

O CĂLĂTORIE SPRE TEMEIUL FIINȚEI

După terminarea studiilor universitare, Traian Brăileanu se vede din nou în postura de a se întreba încotro o va apuca de acum încolo. Cum prea multe alternative nu prea avea nici de această dată, iată, în luna septembrie a anului 1905, în urma cererii pe care o face la Inspectoratul Școlar al Bucovinei, este numit profesor suplinitor la Liceul de stat numărul 1, cu predare în limba germană, din Cernăuți, al cărui director era un anume Heinrich Klauser. Cu această ocazie se întoarce în cea mai mare urbe a Bucovinei, cazându-se tot la prietenul său din studenție, Maierian, însă de această dată primește „o cameră mai spațioasă și mai elegantă în altă casă” (Brăileanu 2003: 98). În postura de profesor în preuniversitar, pe Traian Brăileanu îl vom vedea doar o perioadă foarte scurtă de timp. La sfârșitul anului 1905, se hotărăște să o termine cu noul său statut, acela de profesor la Liceul de stat nr. 1 din Cernăuți. Și asta, „din cauză că nu putea să se acomodeze cu munca de dascăl în învățământul secundar” (Schifirneț 2009: 52), rutina zilnică împiedicându-l să-și continue preocupările cu privire la propria desăvârșire intelectuală. Acum viitorul sociolog meditează cu privire la ce a învățat, ce progrese a realizat din punct de vedere cognitiv, reflectează la importanța filosofiei, își pune întrebări asupra problemei libertății umane ca factor determinant al problemei morale. „Căci, în definitiv, până acuma, ce-am făcut în cei cinci ani de când am intrat la universitate. Nimica toată. Încercări de literatură, ceva cunoștințe de greacă și latină. Dar în filosofie? Aici, mai ales aici, o mare decepție. Știu ce-au spus Platon, Aristotel și toți ceilalți, dar cu cât sunt mai informat asupra ultimelor întrebări ce și le pune omul? Ce scop are viața, care este sensul existenței universului? Și alte, și alte întrebări – și la toate niciun răspuns limpede. Să aibă dreptate profesorul Wahle, că filosofia și-a trăit traiul și că numai știința pozitivă, exactă, experimentală are perspective să dăinuiască și să facă progrese? Și că nu există principii morale, căci nu există libertate a voinței și că omul e supus, cu toate lucrurile, legilor naturale! Deci teoria fatalismului a lui Conta ar fi, așa în formularea ei simplă și clară, ultimul cuvânt al filosofiei?” (Brăileanu 2003: 101), se întreabă retoric Brăileanu.

Frământat de astfel de gânduri, sociologul bucovinean, în vacanța de vară a anului 1906, imediat ce a terminat-o cu învățământul preuniversitar, întors în localitatea natală, îi vinde surorii Catinca partea sa de avere rămasă drept moștenire, aceasta obligându-se să-i trimită o sumă lunară, necesară traiului în armată.

Prima zi a lunii octombrie a anului 1906 îl găsește pe Traian Brăileanu prezent în cazarma Regimentului 22 Landwehr din Cernăuți, de unde este trimis, „cu raniță de vițel și pușcă, manta și foaie de cort, hârleț și sac de merinde și o ladă învelită cu tablă și cu încuietoarea solidă” (Brăileanu 2003: 102), spre Școala de ofițeri din Lemberg (Liov). În armată, Traian Brăileanu se acomodează rapid, descurcându-se fără probleme. Singurul lucru neglijat de Brăileanu în perioada satisfacerii stagiului militar a fost cel al studiului. În schimb, totul a fost bine,

timpul a trecut și astfel viitorul profesor universitar a reușit să mai treacă un hop: armata.

După finalizarea stagiului militar și până când obține, în 1909, un post de interpret pentru limbile română și germană în cadrul Legației României din Viena și până când devine doctor în filozofie, ocupă, pentru o perioadă scurtă de timp, tot felul de slujbe plătite mediocru, printre care cea de ziarist la „Wahrheit” și „Gazeta poporului”. În întreprinderea sa de a ajunge doctor în filozofie, este ajutat substanțial și de fratele său, Constantin Brăileanu, acesta, în calitatea sa de consul al României în Bitolia, îl ia la el, asigurându-i toate condițiile necesare pentru finalizarea tezei de doctorat.

În decembrie 1909, obține, după o muncă asiduă, titlul de doctor în filozofie. Același profesor Richard Wahle este, și de această dată, cel care-l examinează, la fel cum s-a întâmplat și în perioada în care era în pragul obținerii licenței. Titlul tezei sale este *Betrachtung und Beleuchtung der in der Geschichte der Philosophie auftretenden höchsten Kategorien (Tratarea și lămurirea categoriilor celor mai importante din istoria filozofiei)*, primind de la examinatori calificativul „Cum laudae”.

Datorită fratelui său Constantin, Traian Brăileanu este angajat din luna februarie a aceluiași an 1909 pe postul de interpret pentru limbile română și germană, în cadrul Legației României de la Viena, unde va rămâne până în 1914, când izbucnește prima conflagrație mondială cunoscută în istorie.

În același an, 1909, se logodește cu cea care, un an mai târziu, în 1910, îi va deveni soție. Cu Emilia Sillion, așa cum o chema pe numele său de domnișoară, sau Miști, cum i se spunea, Traian Brăileanu, un familist convins, va avea nu mai puțin de patru copii: Gheorghe Simion (1911), Veronica Maria (1913), Mircea Constantin (1918) și Tudor (1921).

De asemenea, tot în această perioadă, în 1910, frecventează cursurile Facultății de Filosofie a Universității din Viena și, în intervalul 1913–1914, studiază în cadrul Facultății de Drept a aceleiași universități.

Cum ne spune sociologul Dan Dungaciu, acest interval de timp va fi o etapă de acumulari masive, frecventând asiduu bibliotecile vieneze și participând la cursurile facultăților amintite (Dungaciu 2003b: 13). Trebuie să remarcăm că această etapă din viața lui Traian Brăileanu a fost pentru el una deosebit de prolifică, cu o suită întreagă de realizări definitorii pentru devenirea sa.

Din acest motiv, această parte din viața sociologului bucovinean poate fi numită o călătorie spre temeiul ființei. De acum încolo se poate spune că Traian Brăileanu se va edifica cu privire la ce va avea de făcut în viață. Baza teoriei sale fiind construită, pretenția lui de acum încolo va fi să realizeze o nouă fundamentare a problemelor de natură filozofică ce îl vor frământa. Acest deziderat, completăm noi, fiind îndeplinit în cele din urmă, opera sa fiind întrutotul grăitoare în acest sens.

Acum Traian Brăileanu își dă seama că dezlegarea problemelor ce îl frământă nu poate fi găsită în singurătatea cabinetului de lucru, ci în vâltoarea vieții, prin observarea *omului* în toate aspectele sale. De aceea, în cadrul multor evenimente la care lua parte, discuțiile purtate, fie politice, fie din alt domeniu, îl interesau.

În *Memoriile* sale, Traian Brăileanu își amintește că acel timp, despre care am putea spune, parafrazând-o pe Annie Bentoiu, că i s-a dat, era unul plăcut, „netulburat de vreun eveniment mai însemnat” (Brăileanu 2003: 136), deși în lumea largă era neliniște și existau destule motive de îngrijorare, orizontul politicii mondiale nefiind unul tocmai senin. În acele timpuri, pe Traian Brăileanu îl preocupa mai mult „faimoasa problemă a *libertății voinței*, a fundamentului teoriei și practicii morale” (Brăileanu 2003: 137), decât politica internațională. Erau momentele când sociologul cernăuțean începea să lucreze intens la proiectul său științific și cultural, fără nici măcar să bănuiască ororile ce vor fi produse, ca urmare a declanșării „terorii istoriei” (Dungaciu 2003a: 3) de către cumplitul aparat opresiv al „ciumei roșii”, comunismul bolșevic.

„ADEVĂRATA VIAȚĂ”, PRIGOANA ȘI SFÂRȘITUL

După căsătorie, cum afirmă însuși Brăileanu, a debutat adevărata sa viață, „abia acum începu viața sa de om”, acum când, alături „ședeia femeia iubită, soția lui, care se hotărâse să împărtășească cu soțul ei și bucurii și necazuri, așa cum era scris în cartea destinului lor” (Brăileanu 2003: 139).

Din păcate, izbucnește Primul Război Mondial, tihna celor doi, și nu numai a lor, fiind tulburată.

Odată cu desfășurarea războiului, Traian Brăileanu este mobilizat, în calitate de cetățean austriac. Fiind rănit, acesta este spitalizat în Cehia, iar apoi este mutat cu regimentul în localitatea Lemberg (Liov), pentru ca, mai târziu, să revină la Viena. În acest timp, soția împreună cu cei doi copii se refugiază la Siret, după care ajunge la Suceava, pentru ca în cele din urmă să se întoarcă în Austria.

La îndemnul lui Constantin, fratele său, după cum am mai spus-o, imediat după terminarea războiului și revenirea Bucovinei la patria-mamă, România, Traian Brăileanu, sensibil la cauza națională, părăsește Viena, stabilindu-se la Cernăuți, orașul studenției sale, unde este numit, pe rând, bibliotecar al Bibliotecii Universitare, docent, la 1 aprilie 1920, profesor agregat, la 1 martie 1921, profesor titular, începând cu data de 1 iulie 1924. „Urmează o activitate profesională prodigioasă. În 1924 devine titular la Catedra de Sociologie, Etică și Politică, cum se numea și cursul său principal. A suplinit și cursul de Istoria Filosofiei, devenit vacant după moartea profesorului Vasile Gherasim (1933). Între 1931 și 1933 a fost decan al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din Cernăuți. În 1933, Regele Carol al II-lea a fost numit doctor honoris causa al Universității din Cernăuți, iar Traian Brăileanu, decanul de atunci, a fost decorat cu ordinul de Comandor al Coroanei României” (Dungaciu 2003b: 13). Distincția primită încununează o viață dedicată învățământului, în care nu a pretins aproape nimic pentru el, ci doar pentru ceilalți. Această stare de fapt este demonstrată și de amănuntul că Traian Brăileanu nu a strâns de-a lungul vieții niciun fel de averi.

Intră în politică, deși tatăl său nu agreea prea mult acest lucru.

Interesant este că în studenție, când o seamă de colegi ai lui erau angrenați politic, Brăileanu își manifestă dezacordul față de o astfel de opțiune, în acea perioadă el fiind captat în totalitate de studiu și de viitorul său, pe care îl vede dedicat eminentamente filosofiei.

Probabil că starea în care se afla România îl face să-și schimbe atitudinea față de politică. Sosise „timpul suprem să ne primenim sufletul și gândirea și să începem munca pentru salvarea noastră a tuturor” (Brăileanu 1919b: 3), afirmă sociologul cernăuțean chiar la un an de la Marea Unire, la 1 decembrie 1919, în revista „Cugetări”, pe care o editează în acea perioadă. În același număr al publicației menționate, Traian Brăileanu se arată îngrijorat de starea României Mari la un an de la unire, neezitând să afirme: „Noi suntem fărâmițați în partide și părțile. Suntem atomizați. Un vânt rău a adus miasmele de descompunere. Setea de îmbogățire, ispita traiului bun și fără muncă începe a ne întuneca mințile. Ambițiile ce odinioară zăceau ascunse în afundul sufletelor au izbucnit ca o flacără mistuitoare în pieptul fiecăruia. Invidia, cea mai urâtă și veninoasă patimă, a început să ne roadă inima. Cum și de unde? Citiți jurnalele! Cum ațâță, cum ne rod urechile, cum zbiară și înjură. Și departe, undeva este sufletul poporului, încrunțat, amar, fără mângâiere” (Brăileanu 1919b: 2).

Oare și în urma unor analize de acest gen se decide să intre în politică? Fără îndoială că da, simțirea sa profund națională făcându-l să se înhame la un astfel de demers. El conștientizează încă din 1919 că, pentru a forma un stat unitar, puternic și consolidat, este nevoie de adoptarea unei politici din care să fie eliminat politicianismul. Și cum se poate îndeplini acest deziderat, dacă nu prin participarea la viața politică a aceluia care au „sentimente curate și dezinteresate material pentru stat și pentru patria lor” ? (Brăileanu 1919a: 11).

Constantin Schifirneț este de părere că Traian Brăileanu ajunge la concluzia că trebuie să intre în politică încercat fiind de sentimentul național: „Interesat și preocupat de evoluția țării de după Primul Război Mondial, atent îndeosebi la ce se întâmplă în viața politică și economică a Bucovinei, cu precădere din sate, Traian Brăileanu s-a angajat în activitatea politică din năzuința de a contribui la integrarea provinciei în mod organic în statul român și de a se implica în susținerea și promovarea valorilor românești. Conștient de imperativele statului român de după Unirea din anul 1918, Traian Brăileanu realizează necesitatea unei activități continue pentru întărirea spiritului național, printr-o politică orientată către clasele majoritare ale societății” (Schifirneț 2009: 55).

Ascensiunea sa politică se explică și prin faptul că a devenit o figură a cărei notorietate era indiscutabilă în Bucovina. Cunoscându-i-se familia drept una de oameni serioși, având o probitate morală nepătată, Traian Brăileanu era foarte bine primit în societatea din care făcea parte. Era cunoscută contribuția tatălui său, învățătorul Gheorghe Brăileanu, la dezvoltarea învățământului din zonă. Pe de altă parte, la imaginea deosebită de care se bucura în epocă Brăileanu, un joc important

l-au jucat și ideile sale, pe care s-a străduit să le aducă la cunoștința publicului prin intermediul presei; după cum se știe, pe lângă faptul că a fost un sociolog respectat, a fost și un publicist de prestigiu, un gazetar recunoscut, un autentic militant pentru cauza națională și, de asemenea, un profesor, ale cărui conferințe înregistrau o audiență numeroasă, nu puțini fiind aceia care doreau să-l asculte. Se cunoaște că Traian Brăileanu a sprijinit mereu generația tânără, credea în ea, în forța ei de „a schimba la față România”.

Oricum, Traian Brăileanu a făcut mereu distincție între activitatea de la catedră și cea politică. „Cadru didactic de mare autoritate științifică și socială, Brăileanu s-a impus prin prelegeri bogate în informații și cu interpretări pertinente ale diversilor gânditori sau ale curentelor predate. La cursuri vorbea liber, deși avea notițe pe care le urmărea. Nu făcea judecăți despre evenimente sociale și politice de actualitate din țară. Ilustra ideile cu exemple din antichitate, evul mediu și din țările apusene. Studenții îi apreciau obiectivitatea cu care trata temele cele mai dificile. Deși naționalist fervent, profesorul Brăileanu, din respect pentru valorile fundamentale ale universității, nu manifesta adversitate față de studenții săi de altă naționalitate, dimpotrivă, le aprecia dragostea de neamul lor. Brăileanu desfășura activitate politică numai în afara universității” (Schifirneț 2009: 54), susține Constantin Schifirneț în lucrarea sa *Sociologie românească modernă*.

Doar Nae Ionescu mai stârnea o asemenea fascinație printre studenții săi.

Așadar, nu mult după ce se întoarce în țară, după 1919, Traian Brăileanu alege să facă politică naționalistă, intrând în politică alături de mareșalul Averescu, apoi observând anumite jocuri politicianiste și, în această grupare, alege să facă politică alături de Nicolae Iorga, personalitate față de care nutrea un respect sincer. Cum spune și Dan Dungaciu, după aventura, destul de scurtă alături de mareșalul Averescu (Partidul Poporului), va hotărî să debarce din partidul precedent și să schimbe macazul, făcând politică alături de Nicolae Iorga (Partidul Naționalist), căruia îi organizează filiala din Bucovina (1922–1925). Intransigent la anumite fuziuni și replieri ale grupării menționate, părăsește și partidul marelui istoric, în 1927 alăturându-se Legiunii Arhanghelului Mihail, iar, în 1930, devine membru al Senatului Mișcării Legionare, după care în 1937 va candida pe listele partidului Totul pentru Țară și va deveni senator în Parlamentul României, cariera sa politică atingând apogeul în septembrie 1940, când va fi numit ministrul Educației Naționale, Cultelor și Artelor.

Încercând să înțelegem deosebita atracție pe care a avut-o Mișcarea Legionară asupra unei părți însemnate dintre intelectualii României interbelice, putem afirma că pe aceștia i-a sedus o anumită aristocrație a virtuții, idealismul etic sau pronunțatul caracter moral, redefinirea unei identități a naționalismului și ortodoxismul – acesta din urmă, este cunoscut, a exercitat o influență puternică asupra fenomenului.

Printre argumentele care l-au făcut pe Traian Brăileanu să îmbrățișeze doctrina Mișcării Legionare, trebuie avut în vedere, pe lângă cele enumerate deja,

și acela conform căruia România întregită încă nu ajunsese la o finalitate în ceea ce privește rostul ei. Or, noua generație avea un orizont deschis, agreat de Brăileanu, în ceea ce privește rezolvarea problemelor cu care se confrunta țara la ora aceea.

Un alt punct forte al apropierii sociologului de extrema dreaptă îl identificăm în ideile Mișcării Legionare, care se aflau în consonanță cu cele ale lui Brăileanu, scopul final văzut de către aceștia fiind „învierea din morți, țelul cel mai înalt și sublim către care se poate înălța un neam” (Codreanu 1936: 425). De evidențiat este și faptul că Mișcarea Legionară năzuia la schimbarea exemplară a stărilor de fapt negative din România acelor ani, în timp ce Traian Brăileanu își dorea același lucru, părerile convergând până într-acolo încât și organizația de extremă dreaptă și sociologul bucovinean priveau drept deosebit de nociv patruleterul (Mihu 1999: 25) compus din: **evrei** (cei care controlau economia și finanțele țării, întrețineau concurența neloyală, precum și mercantilismul), **comuniști** sau bolșevici (aceștia constituiau un real pericol pentru menținerea existenței României ca stat, pentru integritatea teritorială și menținerea identității culturale), **politicianism** (văzut ca mijloc de parvenire, de furt din averea statului, de îmbogățire necinstită), **democrație** (aceasta fiind privită ca un sistem politic ce promovează lupta fără principii dintre partide, abandonarea intereselor reale ale națiunii, ascendența străinilor la conducere și vânzarea țării, precum și afirmarea ca pretext pentru stabilirea unor relații inechitabile dintre state).

În altă ordine de idei, Traian Brăileanu se simțea bine alături de Mișcarea Legionară și pentru că vedeau împreună o amplă revoluție spirituală, în urma căreia se putea plămădi, pe baza meritocrației, noua elită, „omul nou”, corespondentul, din perspectiva lui Mircea Eliade, al unei noi aristocrații, care avea conștiința unei misiuni istorice (Buzatu, Ciucanu și Sandache, Cristian 1996: 282). Fenomenul legionar conferea frenezia rupturii de trecutul „molatec și resemnat”, cum ne dăm seama și din scrierile lui Alexandru Cantacuzino, element de primă linie al Mișcării Legionare (Buzatu, Ciucanu și Sandache, Cristian 1996: 283). „Românul de mâine” în ființa sa întrunea: spirit creștin, naționalist și eroic, revoluționar – exact aceleași elemente datorită cărora Traian Brăileanu intră în politică. Mai mult, Mișcarea Legionară își însușise un cult al muncii nu numai la nivel teoretic, declarativ, dar și factual. În acest sens exemplele sunt multiple și cunoscute, Legiunea chiar implicându-se concret, membrii săi suferind de pe urma acestui aspect chiar anumite măsuri punitive din partea autorităților statului. De subliniat este și faptul, potrivit istoricului Cristian Sandache, că Mișcarea Legionară a fost prima formațiune politică din România ce s-a implicat în ridicarea standardului de viață al românului, prin construcția și restaurarea unor biserici, școli, repararea drumurilor sau ajutorarea țăranilor (Buzatu, Ciucanu și Sandache, Cristian 1996: 230).

De remarcat este că sociologul cernăuțean aderă la Legiunea Arhanghelului Mihail în 1927, încă de la constituirea ei. În anul în care Brăileanu intră în rândurile Legiunii Arhanghelului Mihail, el reușise deja să ajungă profesor universitar, fiind un nume recunoscut în mediile științifice. În acest sens vorbeau

lucrările sale publicate până în acel an. Astfel, în ceea ce privește opera profesorului, în anul 1909, după susținerea tezei în vederea obținerii titlului de doctor, pe care îl obține fără probleme, după cum am văzut deja, va publica prima sa lucrare științifică, intitulată *Betrachtung und Beleuchtung der in der Geschichte der Philosophie auftretenden höchsten Kategorien (Tratarea și lămurirea categoriilor supreme apărute în istoria filosofiei)*, care nu era altceva decât teza sa de doctorat susținută în limba lui Goethe. Din păcate acest tratat de filozofie s-a rătăcit, fără a se mai ști măcar ceva despre manuscris.

Urmează alte două cărți, scrise între 1911 și 1914, *Despre condițiunile conștiinței și ale cunoștinței*, Cernăuți, Librăria M. Pardini, 1912, precum și *Die Grundlegung zu einer Wissenschaft der Ethik (Fundamentarea la o știință a eticii)*, Wien und Leipzig, Wilhelm Braumüller, aceasta din urmă, însă, fiind apărută ceva mai târziu, în 1919.

Primul succes major îl înregistrează publicând în 1923, *Elemente de sociologie. Introducere în sociologie*, Cernăuți, Editura Ostașul Român, acest volum beneficiind de recenzii elogioase, una dintre acestea fiind cea semnată de Nicolae Iorga. Istoricul cataloghează tomul lui Traian Brăileanu ca fiind „o lucrare de remarcabilă sinteză și de mare încredere și speranță, drept una care alcătuiește, în același timp, un serios subiect de rodnice discuții” (Iorga 1924). În acest volum, Brăileanu stabilește coordonatele definitorii ale viitorului său proiect sociologic, afirmând că are în vedere un sistem de filozofie socială, îmbinând, în acest context, sociologia cu filosofia propriu-zisă prin etică „și deschizând, în urmă, drumul pentru teoriile artelor sociale, printr-un tratat de politică” – cum o spune chiar sociologul bucovinean în cartea menționată.

Constantin Schifirneț evidențiază faptul că: „Prin corelarea sociologiei cu etica și politica, învățatul bucovinean conferă un mod original de gândire sociologică” (Schifirneț 2009: 88), deosebindu-l și, cu atât mai mult, valorizându-l în interiorul acestei pleiade deosebite de cercetători interbelici.

Urmează, în 1926, să publice un nou op, pe care-l intitulează *Elemente de sociologie. Sociologie generală*, Cernăuți, Tipografia Mitropolitul Silvestru, după care, în 1928, vede lumina tiparului *Politica*, la aceeași tipografie. Aceasta din urmă este considerată a fi **prima lucrare românească de teorie politică** (Schifirneț 2009: 89), în acest sens autorul fiind un autentic deschizător de drumuri.

În paralel cu activitatea științifică, Traian Brăileanu face intens și politică, îmbrăcat fiind în „cămașa verde”. Ascensiunea sa este una destul de rapidă, el devenind cea mai însemnată voce teoretică a mișcării, după Nae Ionescu. Astfel, în 1930 este primit în Senatul Legionar, iar după doar un an va ocupa până în 1933, cum am mai spus, funcția de decan al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din Cernăuți.

Cu toate că în 11 ianuarie 1931 Garda de Fier este dizolvată oficial, la 12 aprilie a aceluiași an, Codreanu își înscrie mișcarea, sub denumirea de Gruparea Corneliu Zelea Codreanu, la Comisia centrală electorală, în vederea proximalor

alegeri. Tot acum, de-a lungul lui 1931, la 4 mai, se constituie, la București, Partidul Evreiesc din România. Trebuie amintit aici că în 1931 (Zamfirescu 2005: 31), la alegerile din vară, mai exact la 1 iunie, Garda de Fier va obține doar 30 783 de voturi, după părerea altora (Buzatu, Ciucanu și Sandache, Cristian 1996: 53) cifra situându-se în jurul a 34 183 voturi, clasându-se pe ultimul loc potrivit numărului de voturi primite.

Cu toate acestea, la alegerile parțiale din 31 august 1931, Corneliu Zelea Codreanu va fi ales, în circumscripția electorală a județului Neamț, singurul deputat al grupării, obținând cu această ocazie prima victorie electorală.

În luna martie a viitorului an, 1932, Guvernul Iorga-Argetoianu dispune o nouă dizolvare a Gărzii de Fier, după care, în aprilie, cu toată împotrivirea, Garda de Fier va reuși să obțină o nouă victorie electorală la alegerile parțiale desfășurate în județul Tutova (Buzatu, Ciucanu și Sandache, Cristian 1996: 53).

Pe 17 iulie 1932, Garda de Fier va obține cinci locuri în Adunarea Deputaților, după care, în 1937, pe 20 decembrie, la alegerile parlamentare generale, beneficiind și de un pact de neagresiune cu PNT–Iuliu Maniu, PNL–Gh. I. Brătianu, Partidul Evreiesc și Gruparea C. Argetoianu, va înregistra un scor remarcabil, clasându-se pe locul al treilea, după PNL și PNT (Buzatu, Ciucanu și Sandache, Cristian 1996: 56). De această dată și Traian Brăileanu este ales senator pe listele Partidului Total pentru Țară.

Această perioadă va fi una efervescentă pentru Traian Brăileanu, deși una foarte tulbură, cu tot felul de lupte surde și, din păcate, din ce în ce mai radicale, pe scena politică românească. Tot în această perioadă, însă un an mai târziu, în 1933, după cum am amintit deja, Traian Brăileanu este decorat, pentru merite deosebite în domeniul învățământului, de regele Carol al II-lea.

Important pentru Traian Brăileanu este și anul 1936: în acest an, la inițiativa directorului Institutului Internațional de Sociologie, Gaston Richard, este invitat să adere și devine membru al prestigioasei Academii de Științe Politice de pe lângă Columbia University din New York. Tot de-a lungul anului 1936, la 5 aprilie, apare la Sibiu, la Editura Total pentru Țară, lucrarea ideologică scrisă de Corneliu Zelea Codreanu și intitulată *Pentru legionari*. În această carte, printre multe altele, Codreanu subliniază că „[...] piatra unghiulară de la care pornește Legiunea este omul, nu programul politic, reforma omului, nu reforma programelor politice. Legiunea Arhanghelului Mihail va fi, prin urmare, mai mult o școală și o oaste decât un partid politic” (Codreanu 2005: 49). Imediat, pe 1 mai 1936, se deschide „Tabăra legionară profesor Traian Brăileanu de la Rădăuți”, principalul rod al acesteia fiind construirea bisericii Sfântului Arhanghel Mihail.

În 1937, Brăileanu alcătuiește o nouă carte formată din două studii publicate, anterior, în revista *Revue internationale de sociologie*. Este vorba despre *Statul și comunitatea morală*, Cernăuți, Editura Însemnări Sociologice, 1937 (volumul conține studiile *L'État et la Communauté Morale. Essai philosophique și Essai sociologique sur la liberté humaine*, traduse în limba română). Această carte a fost

reeditată în epocă, în 1940, la București, la Editura Universul. Tot în 1937 va mai publica *Sociologia și arta guvernării (articole politice)*, Cernăuți, Editura Însemnări Sociologice, fiind reeditată într-o a doua ediție, în 1940, la editura bucureșteană Cartea Românească. În această lucrare, Brăileanu, cel care a reevaluat ideea de elită, apreciază rolul de organizator și educator al lui Corneliu Zelea Codreanu, în sensul efortului de a crea o nouă elită politică (Buzatu, Ciucanu și Sandache, Cristian 1996: 283).

Fundamentală era și formarea unei elite economice românești, potrivit sociologului cernăuțean, mai ales în condițiile existente la acea vreme, cu atât mai mult în Bucovina și Basarabia. Aceasta depindea de constituirea inițială a unei elite politice ascetice și incoruptibile. Cum afirma Brăileanu în a sa *Sociologie și artă a guvernării*: „Cert este că formarea unei elite economice românești e necesară. Ea se va putea înfăptui sub scutul unei elite politice ascetice și incoruptibile” (Brăileanu 1940: 131).

Repere incontournableabile în ceea ce privește opera sociologului cernăuțean sunt și manualele pentru învățământul secundar, aprobate de Ministerul Instrucțiunii Publice, *Elemente de sociologie pentru clasa a VIII-a secundară* (1935) și *Etica pentru clasa a VIII-a secundară* (ediția I, 1935 și ediția a II-a, 1936), acesta din urmă fiind primul conceput și apărut în țară.

Pentru ca panopticul preocupărilor lui Traian Brăileanu să fie complet trebuie să amintim și de intensa activitate publicistică a sociologului cernăuțean, om de știință datorită căruia Cernăuții au rămas în istoria sociologiei românești interbelice, ca urmare a fondării Grupului de la Cernăuți, dar și a revistei „Însemnări sociologice”, aceasta din urmă văzând lumina tiparului în 1935. În același an apare și o altă revistă de impact, însă de această dată una literară, „Iconar”, de ale cărei începuturi se pare că Traian Brăileanu nu era străin. Mai mult chiar, Vasile I. Posteuca, după cum menționează Carmen Brăgaru într-un articol publicat în „România literară” (Brăgaru 2005), face următoarea mărturisire: „Te vei mira să auzi că decizia asupra înființării revistei „Iconar” s-a luat în casa sociologului Traian Brăileanu. Erau de față Mircea Streinul, Ionel Țurcanu, Liviu Rusu și eu. Eu aveam o sumă de bani rămasă din colecta publică făcută pentru înmormântarea Valeriei Trăistaru, ce murise de tuberculoză în spital. Așa a dat Dumnezeu că am adunat mai mult decât ne-au fost cheltuielile pentru înmormântare. Și, cum n-am avut cui da banii, am decis să începem cu ei o revistă de literatură și spiritualitate. Atunci, în casa domnului profesor, s-a pornit „Iconarul”. Am avut bani pentru primele două numere, pe urmă revista a prins frumos și s-a putut susține din vânzarea sa”. Despre gruparea polarizată în jurul revistei „Iconar”, Emil Satco spune că este una „a intelectualității bucovinene interbelice, având ca scop promovarea unei literaturi originale, în jurul revistei cu același nume” (Satco 1993: 100). Mai mult, Mircea A. Diaconu afirmă că mișcarea, apărută înaintea revistei, s-a ivit din sentimentul de redeșteptare națională, fiind preocupată de sincronizarea cu literatura română din Regat. Din acest motiv a fost

frământată de căutări ideologice și estetice, precum și de disensiuni politice. „Cu toate acestea, pe fondul rupturii de generația anterioară, tinerii scriitori au creat ca fundal o stare de comună preocupare pentru inovație, au fost mobilizați de sentimentul noului, iar finalitatea militantă a gesturilor lor era indiscutabilă. Atitudinea protestatară și iconoclastă a devenit treptat un scop în sine și, dacă la început era, aproape involuntar, îndreptată împotriva literaturii locului, ea a vizat cu tot mai multă feroare însăși literatura română, pe care o parte din tinerii bucovineni aveau orgoliul să creadă că o pot fundamental revigora” (Diaconu 1999: 67).

Referitor la revista „Însemnări sociologice”, Dan Dungaciu remarcă: „În primul număr, din 5 aprilie, articolul de fond este semnat de Traian Brăileanu și se întitulează *Ce vom însemna*. Frapează tonul răspicat cu care profesorul indică mijloacele și obiectivele revistei ce-o conducea: o revistă de teorie sociologică pusă în slujba unui scop bine stabilit – întărirea statului național și, în același timp, o acerbă luptă pentru evitarea a ceea ce Traian Brăileanu numea *ospățul lui Polifem*, denumirea eufemistică prin intermediul căreia el desemna instaurarea comunismului în România. Despre țintele și scopurile revistei vorbesc limpede și fără ascunzișuri textele directorului ei: *Sociologia nu este și nu poate fi decât mijloc; noi nu-i atribuim o valoare în sine. Ea servește constituirii unei tehnici sociale, care, și ea, e pusă în slujba unui scop precis. <Însemnările sociologice> expun această tehnică, cu un ansamblu de reguli pentru arta politică, pentru acțiunea îndreptată spre înfăptuirea unui Stat național românesc puternic (Teza sună aproape identic cu prestația pe care clasicul sociolog Max Weber o avea și o afișa în preajma primului război mondial. În realitate, întreaga prestație a germanului – <național liberal> ca formulă politică – pivota în jurul idealului unui stat german puternic și respectat. Vezi: Wolfgang J. Mommsen, <Max Weber and German Politics, 1820–1920>, The University Chicago and London)” (Dungaci 2003a: 23–24).*

Semnificativ este și faptul că printre colaboratorii revistei, care a apărut cu intermitențe în două etape: 5 aprilie 1935–februarie 1937, când a fost interzisă, și septembrie 1940–15 ianuarie 1941, se numără actanți de primă importanță ai scenei publice interbelice: Leon Țopa, Ion Țurcanu, Ion Negură, Ernest Bernea, D.C. Amzăr, V. Băncilă, P.P. Panaitescu, Traian Herseni.

Ecou în epocă a avut și proiectul, susținut de Grupul de la Cernăuți, intitulat „Universitatea țărănească”. Acest concept „constituie, așa cum susținea Traian Brăileanu în prefața lucrării lui Leon Țopa, *Universitatea țărănească – teoria și practica ei*, un punct solid de sprijin, o temelie puternică, pe care se poate ridica clădirea *Statului național*”. „Lucrarea lui Leon Țopa, *Universitatea țărănească* – cea care fundamentează teoretic întreprinderea cernăuțenilor – a apărut în anul înființării revistei *Însemnări sociologice*, dar acțiunea grupului a fost anterioară lui 1935. *Societatea pentru cultură* din Cernăuți, condusă de G. Nandriș, a organizat în iarna 1933–1934 în comuna suburbană Roșă-Stânca o *Universitate țărănească*.

Inițiativa a venit din partea lui Dimitrie Gusti, care era atunci ministru al Instrucțiunii Publice. Dar, atât programul, cât și întreaga realizare, difereau de schița organizării *școlii superioare sătești*, pentru că școala fusese îndrumată de la început de delegatul *Societății pentru cultură*. Adică, Traian Brăileanu” (Dungaciu 2003a: 27).

În opinia lui Leon Țopa, „Universitatea populară”, afirmă același Dan Dungaciu, se prezenta ca mijloc ultim de înfăptuire a educației poporului (Dungaciu 2003a: 28). Deosebirile, în această privință, dintre Grupul de la Cernăuți și Școala de la București constau în faptul că echipa lui Gusti era foarte pragmatică, ei pregătind țăranul să facă față nevoilor urgente, în schimb cei grupați în jurul lui Brăileanu nu acceptau doar școlile agricole, ci mergeau mai departe, militând pentru o instruire culturală temeinică, ei văzând în cultura poporului o formă, un mijloc de salvare în fața greutăților zilei, făcând astfel față oricăror structuri economice sau politice. Peste toate acestea, gruparea cernăuțeană avertizase că pătura de jos din România, deși săracă și lipsită de o pregătire tehnică, nu ajunsese la o criză morală, un învățământ covârșitor tehnic riscând să declanșeze o astfel de criză. Dincolo de aceste diferențe de opinie, cele două școli de sociologie românești au cultivat relații amiabile, dialogul dintre ele atingând apogeul în 1939, când o echipă a Grupului de la Cernăuți, condusă de Leon Țopa, a realizat o monografie sociologică a microregiunii Gura-Humorului, Voroneț și Mănăstirea Humorului. Inițiativa a fost primită foarte bine de Dimitrie Gusti, acesta trimițându-l atunci, să ia legătura cu echipa cernăuțeană, pe Traian Herseni.

În paralel cu activitatea publicistică intensă (a condus, pe lângă revista „Însemnări sociologice”, „Cugetări”, „Poporul”, „Gazeta poporului” și „Înălțarea” de la Sibiu între 1940–1941), despre care am vorbit deja, și întreprinderile Grupului de la Cernăuți, Traian Brăileanu, în această vreme, își clădește edificiul operei sale științifice, precum și o carieră politică serioasă.

Anul 1938, imediat după 10 februarie, când Carol al II-lea instaurează propria-i dictatură, este unul ce se înscrie pe o traiectorie difuză, întunecată. Regele notează la 18 mai 1938 că „în aceste vremi trebuie luate măsuri cât se poate de energice spre a stârpi răul [legionarismul] până în temelii. Și școala e teribil de infestată” (Zamfirescu 2005: 68). Nu stă pe gânduri prea mult și pornește o prigoană împotriva legionarilor. Aceasta culminează, spre sfârșitul lui 1938, în noaptea din 29 spre 30 noiembrie, cu uciderea liderului mișcării de extremă dreaptă din România acelor ani, Corneliu Zelea Codreanu. Apar noi și noi tensiuni. Într-un astfel de climat, Brăileanu poartă corespondență cu Gaston Richard și André Joussain, sociologi francezi renumiți, publică în reviste din străinătate, făcându-se remarcat peste hotarele țării.

România anului 1940 se află într-o situație catastrofală: Transilvania de Nord-Est, Basarabia, Bucovina, Ținutul Herța și Cadrilaterul sunt smulse, rând pe rând, din trupul țării. Nefăcând față crizei din vară, de o amploare mare, la 6 septembrie 1940 regele Carol al II-lea abdică în favoarea fiului său, care redevine

rege sub numele de Mihai I. De notat este și faptul că pe 5 septembrie 1940, cu doar o zi în urmă, prin Decretul regal nr. 3052, Carol al II-lea acorda generalului Antonescu, devenit ulterior mareșal, depline puteri în a conduce țara, păstrându-și totodată prerogativele constituționale. Urmările: Constituția din 1938 este suspendată, iar legionarii aflați în închisori sunt eliberați, prin aceștia Antonescu urmărind cultivarea unei prietenii cu Germania. Tot în 1940, însă în vară, pe 30 iulie, respectiv pe 8 august, sunt emise decrete-lege, care prevăd o suită întregă de discriminări pentru evrei, cum ar fi, printre altele, faptul că aceștia nu mai au dreptul să dobândească funcții publice, proprietăți rurale, să participe la activitatea publică a țării, să fie militari de carieră. Una dintre cele mai aberante prevederi este cea conform căreia sunt interzise căsătoriile între români și evrei (Zamfirescu 2005: 106–107).

Anul 1940 va fi, pentru activitatea politică a lui Traian Brăileanu, unul în care va atinge apogeul, fiind ales, pe data de 14 septembrie, ministru al Educației Naționale, Cultelor și Artelor în noul guvern legionar, avându-i, în calitate de secretari generali, în cadrul ministerului pe care-l va conduce, pe Traian Herseni și Vladimir Dumitrescu. Devenit ministru, se transferă de la Universitatea din Cernăuți la Universitatea din București. În același an este nevoit să urmeze calea refugului, fiind nevoit să lase în urma sa casa din Cernăuți și toate bunurile, astfel fiind pierdute iremediabil o mulțime de cărți și documente, practic, o bibliotecă întregă, a cărei valoare, nu atât materială, cât spirituală, ar fi imposibil de estimat.

Este numit ministru, ca urmare a proclamării României ca **stat național-legionar**, prin Înalt decret regal semnat de Regele Mihai I și contrasemnat de Ion Antonescu, conducător al statului român și președinte al Consiliului de Miniștri (Buzatu, Ciucanu și Sandache 1996: 60). De asemenea, se acreditează ideea că Brăileanu a fost numit ministru și pentru că în urma decesului lui Nae Ionescu, survenit pe 15 martie 1940, sociologul bucovinean era considerat cel mai de seamă ideolog al Mișcării Legionare.

În intervalul 23 septembrie 1940–18 ianuarie 1941, Traian Brăileanu, în calitate sa de ministru al Educației Naționale, Cultelor și Artelor, semnează o serie de decrete care au importanță variabilă, de la demiterea sau reprimirea în funcție a unor profesori de specialitate, până la impunerea unor măsuri radicale și abuzive, credem noi, în concordanță cu activitatea sa politică. Astfel, într-un document emis de Ministerul Educației Naționale pe data de 23 septembrie 1940, se precizează faptul că în toate școlile din țară li s-a interzis „elevilor și elevelor de a-și procura manuale didactice și rechizite școlare de la magazinele evreiești sau furnizate prin intermediari la astfel de magazine” (Bruja 2009: 297–308). Această măsură antisemită a fost aplicată, așa cum se precizează în document, prin alcătuirea de tabele, pe care erau înscrise numele magazinelor evreiești existente în orașele unde se aflau respectivele școli, magazine, de la care elevilor li se interzicea cumpărarea materialelor didactice care le erau necesare. De asemenea, în localitățile în care nu existau magazine creștine, directorii de școli erau obligați să își procure manualele

și rechizitele din alte orașe. Printr-o altă decizie ministerială, Traian Brăileanu va dispune, pe 29 octombrie 1940, revocarea din funcție, începând cu data 1 noiembrie a aceluiași an, a 11 profesori evrei, care își desfășurau activitatea în licee teoretice din țară. Această măsură a fost aplicată în baza dispozițiilor Decretului Lege nr. 3438, din 14 octombrie 1940, privitor la situația juridică a profesorilor evrei.

În afară de aceste măsuri, pe care le socotim, evident, nedrepte, trebuie să precizăm faptul că, în perioada în care a fost ministru al Educației Naționale, Cultelor și Artelor, Traian Brăileanu s-a îngrijit de reorganizarea unor structuri sau compartimente care funcționau în paralel sau în interiorul sistemului de învățământ din acea perioadă. Este vorba despre cooperatiile școlare de pe lângă școlile primare, care se pare că nu aveau suficientă susținere materială și didactică din partea „cooperatiilor adulte”. Pentru remedierea acestui neajuns, Traian Brăileanu a dispus „organizarea unui curs în București, între 15 ianuarie și 25 ianuarie 1941, cu 50 de învățători dintre absolvenții școlilor de cooperatie, care, după terminarea cursului, vor fi repartizați la fiecare județ câte unul, pentru a face pe centre cursuri cu învățători conducători de cooperative” (Bruja 2009: 297–308). A doua zi după dispunerea acestor măsuri, a fost luată decizia dizolvării Comitetului de conducere al Oficiului Cooperatiei școlare, în vederea formării unui comitet, din a cărui structură urmau să facă parte și reprezentanții din Ajutorul Legionar. Într-o altă decizie, din 19 decembrie 1940, a fost propusă structura Comitetului de conducere al Oficiului Cooperatiei Școlare, care urma să fie alcătuită dintr-un director general al învățământului primar normal, un delegat al Institutului Național al Cooperatiei, Șeful Frățiilor de Cruce din țară, un delegat al Ajutorului Legionar, un inspector general numit de minister și un învățător cooperatist. Decizia de mai sus a fost aprobată luându-se în considerare faptul că, în cadrul statului legionar, organizarea tineretului școlar admisă era aceea a Frățiilor de Cruce și „că opera de ajutorare în cadrul statului legionar” (Bruja 2009: 297–308) era încredințată Ajutorului Legionar.

Din dorința de a promova creștinismul ortodox și de a dezvolta învățământul teologic în spațiul românesc, dar și obligat de raptul teritorial produs, Traian Brăileanu a ajuns la adoptarea unor măsuri precum aceea din 30 octombrie 1940, când Ministerul Educației Naționale hotărăște mutarea provizorie a sediului Academiei Teologice Ortodoxe de la Oradea la Beiuș, urmând ca, în anul școlar 1940–1941 profesorii și asistenții Academiei Teologice Ortodoxe din Oradea să se detașeze la Academia Teologică din Arad și Caransebeș. Astfel, la Academia Teologică Ortodoxă din Arad sunt detașați Ștefan Muntean (Catedra de Testament Vechi), Ștefan Lupșa (Catedra de istorie bisericească), Ioan Petreună (Catedra de apologetică și dogmatică) și Cornel Givulescu (Catedra de cântare și tipic bisericesc), în timp ce, la Academia Teologică Ortodoxă din Caransebeș au fost mutați Dimitrie Belu (Catedra de filosofie morală și sociologie), Dimitrie Boda (Catedra de teologie practică), Sofronie Vlad (Catedra de Testament Nou) și Teodor Sava (Catedra de drept și administrație bisericească).

În urma intervențiilor Ministerului Educației Naționale, într-un decret al Ministerului Afacerilor Interne din 7 ianuarie 1941 se anunță interzicerea folosirii „numelui crucii și a altor lucruri sfinte, ca embleme la diferite localuri, ca prăvălii, restaurante, hoteluri” (Bruja 2009: 297–308).

Într-un alt decret din 28 septembrie 1940, Traian Brăileanu, aflat la conducerea Ministerului Educației Naționale, desființează Frontul Național Studențesc, abrogând legea pentru înființarea Frontului, publicată în Monitorul Oficial pe 19 octombrie 1939. În document se precizează faptul că „averea fostului Front Național Studențesc, de orice natură, mobilă sau imobilă, trece asupra Ministerului Educației Naționale, Cultelor și Artelor, Direcțiunea Învățământului Superior, care va întrebuința după necesități” (Bruja 2009: 297–308). În același timp au fost abrogate toate dispozițiile care au interzis până atunci asociațiile studențești.

Din păcate, această perioadă este marcată de violențe extreme, Mișcarea Legionară transformând România într-un teatru de confruntări sângeroase, personale și vindicative. Oripilat de crimele săvârșite de extrema dreaptă, după asasinările lui Iorga (27/28 noiembrie 1940) și Madgearu (27 noiembrie 1940), fapte cu care nu putea fi de acord, Traian Brăileanu își depune imediat demisia, însă revine asupra acesteia, cum explică Dan Dungaciu, cedând „în fața argumentului că o părăsire a guvernului în acele momente de către el și alții care intenționau același lucru ar fi aruncat țara într-un haos și mai mare” (Dungaciu 2003b: 15).

Tudor Brăileanu își amintește cum tatăl său, Traian Brăileanu, a încercat în acele clipe să-l ajute pe Iorga. Aceste momente sunt surprinse foarte bine în *Memoriile* lui Traian Brăileanu: „Nicolae Iorga îi dă un telefon lui Traian, zicând că se simte amenințat și nu știe ce să facă. Traian îi spune să stea liniștit la Văleni. Aflând de intenția de a-l aresta pe Iorga, îl somează pe Horia Sima să oprească această tentativă. Acesta pleacă cu o mașină spre Văleni. Din cauza vitezei mari aceasta se răstoarnă și trebuie să caute alta. Astfel, ajunge prea târziu, faptul fiind consumat” (Brăileanu 2003: 203–204).

Odată cu valul de violențe extreme, care și-au atins apogeul prin uciderea în chip bestial a celor doi amintiți mai sus, și Traian Brăileanu simte cum a pășit în zona unor nisipuri mișcătoare, în vârtejul unei confuzii greu de soluționat și în care nu își regăsește locul. De fapt, nici nu va mai fi mult timp ministru, doar până pe data de 21 ianuarie 1941.

Urmează rebeliunea legionară dintre 21 și 23 ianuarie 1941, țara fiind aruncată în haos.

Concomitent cu toate aceste evenimente, Traian Brăileanu va continua să-și publice cărțile.

Cum lesne se poate observa, Brăileanu și-a construit concepția sociologică și, implicit, opera științifică „pe baza unui plan bine chibzuit” (Trebici 1993), desăvârșind-o odată cu apariția *Teoriei comunității omenești*, apărută în anul 1941, în două ediții, la București, la Institutul de Arte Grafice Cugetarea-Georgescu

Delafraș. Lucrarea, indubitabil cea mai importantă a sociologului cernăuțean, a fost finalizată în 1937, dar, neavând posibilitatea să o publice imediat, autorul s-a străduit să o actualizeze, îmbunătățind-o cu noi capitole și o bibliografie de ultimă oră, apărută până în anul 1940. Potrivit sociologului Leon Țopa, opera lui Traian Brăileanu mai include și o serie de cursuri, după cum urmează: *Istoria științei politice*, *Sociologia și filozofia istoriei*, *Istoria teoriilor sociologice*, *Etica generală*, *Istoria doctrinelor politice*. Toate acestea nu au văzut lumina tiparului încă, fiind, în general, excepție făcând ultimul curs, șapirografiate sau dactilografiate după notele luate de unii studenți ai profesorului cernăuțean.

Teoria comunității omenești este, în accepțiunea lui Dan Dungaciu, „un adevărat *opus vitae magnum*”, „un tratat impunător, de sociologie, etică și filosofie, celei din urmă alocându-i rangul esențial, nu de *ancilla scientium*, căci, pentru profesor, știința trebuie tratată drept *ancilla philosophiae*” (Dungaciu 2003b: 17), „o carte unică în felul ei” (Bădescu 2000: XXXVIII). Din această ultimă lucrare, publicată antum, a profesorului cernăuțean distingem teza potrivit căreia *fără acceptarea normelor morale și a ordinii morale ca prototip al oricărei ordini, omul alunecă în anarhie, distruge orice ordine* (Dungaciu 2003b: 27). Pe aceeași idee, statele naționale s-au format pe temeiul solidarității morale. „Din această perspectivă, deci a unei asumări morale repetabile, se poate spune că *Națiunea devine astfel pentru creștini comunitatea morală pe care o poate desăvârși prin străduințele sale, patria devine sălașul pământesc dăruit oamenilor de Dumnezeu pentru a trăi, ei și urmașii lor, fericiți și îndestulați, dacă vor ști să aibă grijă de ea ca de o grădină frumoasă*” (Dungaciu 2003b: 27).

Un alt domeniu care l-a atras pe Traian Brăileanu a fost cel al traducerii, el obținând rezultate notabile în urma tălmăcirilor din Kant, Aristotel, Demolis și Montesquieu.

Tot în această perioadă, însă, evident, după rebeliunea legionară, se va declanșa prigoana propriu-zisă asupra lui.

Climatul în țară nu s-a îmbunătățit, a rămas la fel: unul în care răul domnea.

Luptele sângeroase au continuat, pe 23 ianuarie 1941 se consemnează faptul că armata a tras în legionari. Anarhia și dezordinea a durat întreaga noapte de 22 spre 23 ianuarie. Generalul Constantin Sănătescu este numit comandantul militar al capitalei, armata primind ordin să ia cu asalt toate clădirile ocupate în prealabil de legionari și să le elibereze de aceștia. Într-o ediție specială a ziarului „Cuvântul”, se va publica ordinul lui Sima către legionari, pentru ca aceștia să înceteze lupta. În intervalul 24–25 ianuarie 1941 rebeliunea este complet înăbușită, lista oficială a victimelor din timpul rebeliunii, la nivelul Bucureștiului, indicând 20 de morți militari, 51 de răniți militari, 118 legionari decedați, 116 evrei asasinați de legionari, în provincie înregistrându-se 115 morți și 71 de răniți (Zamfirescu 2005: 131).

Pe 27 ianuarie 1941 se formează noul guvern Ion Antonescu, de această dată fără participarea legionarilor.

În perioada 4 februarie–7 august 1941, au fost arestați 11 370 de legionari, în toată țara, dintre care 5 320 au fost eliberați după o scurtă perioadă, 6 050 au fost

deferiți curților marțiale militare, în timp ce 4 105 au fost condamnați, iar alții 1 945 achitați (Zamfirescu 2005: 134).

Tot acum, în iunie 1941, are loc procesul intentat atât lui Traian Brăileanu, cât și celorlalți membri ai mișcării legionare care au rămas în țară, sociologul bucovinean fiind acuzat în cele din urmă că „a corupt tineretul”. Întemnițat la Malmaison, o fostă cazarmă, devenită ulterior închisoare, se apără singur și este achitat, apoi pensionat forțat, după care în 1943 este din nou arestat, închis în lagărul de la Târgu Jiu, după care, în primăvara anului 1944, este iarăși eliberat.

După aprilie 1944, lui Brăileanu, de mai multe ori, i se oferă chiar posibilitatea de a pleca din țară. Spirit de neclintit, hotărât, cărturarul bucovinean refuză, optând să rămână în țară și să-și asume istoria consumată.

Imediat după 23 august 1944, generalul Nicolae Rădescu, devenit șef al Guvernului pe data de 6 decembrie a aceluiași an, îl nominalizează pe Traian Brăileanu „printre vinovații de dezastrul țării” (Dungaciu 2003b: 15). Deși grav bolnav, după o criză de ulcer duodenal, sociologul este arestat la domiciliu, fiind păzit în permanență chiar în camera unde zăcea. În afara țării, Mișcarea Legionară luptă cu cele din urmă forțe, la dispoziția ministrului german de externe, la 10 decembrie 1944 formându-se guvernul legionar de la Viena, numit Guvernul Național Român și prezidat de Horia Sima. Activitatea Guvernului Național Român se va desfășura cu predilecție pe teren militar, soldații români fiind îndemnați să se înroleze, în scopul de a lupta, alături de germani, pe Frontul de Răsărit.

Anul 1945 este la fel de zburciunos ca și precedentul. În afara țării, la 8–9 mai 1945, Guvernul Național Român este dizolvat. O parte dintre legionari se întorc în țară. Se înregistrează acum un curent de încadrare a legionarilor moderați în Partidul Comunist Român (Zamfirescu 2005: 154).

Profesorul Brăileanu, în 1945, este ridicat de acasă, arestat și dus la prefectura poliției unde, în urma unei hemoragii, este internat la secția de chirurgie a Spitalului Brâncovenesc. Aici, datorită celebrului medic profesor Nicolae, care îi acordă îngrijirile medicale necesare, rămâne internat până la proces.

În 1946 va fi inculpat în faimosul proces al mareșalului Antonescu, fiind găsit „vinovat pentru dezastrul țării” și condamnat la douăzeci de ani de temniță grea. A fost închis la Văcărești și apoi la Aiud, Petre Pandrea numind pușcăria de acolo, din cauza numărului mare de scriitori închiși, Uniunea Scriitorilor de la Aiud. Nu mult după ce a fost condamnat, în 1947, sociologul cernăuțean face o criză de ulcer și este transportat în stare gravă la spitalul închisorii din Brașov. În iunie 1947, fără a ține cont de starea în care se afla, o comisie de medici ajunge la concluzia că pacientul nu necesită internarea și decide să-l trimită înapoi la Aiud, acolo unde, la 3 octombrie, moare. Este înmormântat creștinește, de către familie, în cimitirul bucureștean Sfânta Vineri.

În acest context al decesului lui Traian Brăileanu, de menționat este și faptul că medicul închisorii a refuzat să-l trimită la operație, motivând că starea sănătății sale nu necesită niciun fel de intervenție chirurgicală. Mai mult chiar, nu cu mult

înainte de a deceda, lui Brăileanu i se refuză până și elementarul pachet adus de către familie.

Dincolo de bine și de rău, credem că și lui Traian Brăileanu i se potrivesc ca o mânășă considerațiile caligrafiate cu grijă de Mihai Șora vizavi de personalitatea celui care a fost Mircea Vulcănescu: „Cel mai important lucru [...] este, fără îndoială, deschiderea spre transcendență, uitarea de sine în sensul cel mai bun – ba chiar sublim – al cuvântului, în sfârșit bucuria luminoasă a împlinirii în chiar limitele bieteii noastre condiții umane – bucurie pe care el o răspândea din belșug în juru-i” (Șora 1996).

Pe de altă parte, este limpede că proiectul științific al lui Traian Brăileanu, sociolog elitist-etnocratic (Costea 2006), este unul care poate sta fără probleme alături de cele mai serioase din perioada interbelică, cum ar fi cele ale lui Dimitrie Gusti, Virgil Bărbat sau Petre Andrei, ca să cităm doar o mică parte dintre personalitățile de marcă ale sociologiei dintre cele două conflagrații mondiale.

Din păcate, soarta operei sociologului bucovinean este una cât se poate de dramatică, aceasta fiind interzisă cu desăvârșire în timpul comunismului. Nici astăzi situația, în cazul său, nu s-a schimbat semnificativ, se preferă tăcerea, opțiunea politică a lui Traian Brăileanu fiind cauza principală a acestei stări de fapt: „Orientarea la dreapta a acestui grup i-a fost fatală. După '44 el a fost îngropat aproape total. Cine mai putea vorbi, fără ton denigrator, despre Grupul de la Cernăuți, sau despre opera lui Traian Brăileanu? Despre profesor s-a vorbit numai ca om politic, deși politica lui a însemnat trei luni de guvernare și restul pușcărie... Iar astăzi, cărțile lui sunt încă ignorate, se politizează în continuare acest subiect” (Dungaci 2003a: 29), susține cu amărăciune sociologul Leon Țopa.

Fără echivoc, este necesar ca măcar acum, în al doisprezecelea ceas, să ne debarasăm de prejudecăți, de orice fel ar fi acestea, și să încercăm să punem într-o lumină dreaptă trecutul nostru, în cazul nostru perioada interbelică, moment când Traian Brăileanu s-a afirmat drept unul dintre cei mai însemnați gânditori români, teoretician al elitelor, sociolog al națiunii, deschizător de drumuri în sociologia românească, cu o viziune sistemică despre societate, autorul primului studiu românesc de știința politicii, unul dintre cei mai importanți traducători de la noi al operei lui Aristotel și Kant.

BIBLIOGRAFIE

1. BĂDESCU, ILIE, *Teoria comunității omenești – un sistem de sociologie noologică*, (Studiu introductiv) în Brăileanu, Traian, *Teoria comunității omenești*, București/Cluj-Napoca, Albatros/Clusium, 2000.
2. BRĂGARU, CARMEN, *Iconarii pe înțelesul tuturor*, în „România literară”, 2005, nr. 10.
3. BRĂILEANU, TRAIAN, *Analisa politiceii bucovinene*, în „Cugetări”, Cernăuți, 1919, an I, nr. 2, 1 decembrie.
4. BRĂILEANU, TRAIAN, *Memorii. Statul și comunitatea morală*, București, Editura Albatros, 2003.

5. BRĂILEANU, TRAIAN, *Să muncim*, în „Cugetări”, Cernăuți, 1919, an I, nr. 2, 1 decembrie.
6. BRĂILEANU, TRAIAN, *Sociologia și arta guvernării*, ediția a II-a, București, Editura Cartea Românească, 1940.
7. BRĂILEANU, TRAIAN, *Teoria comunității omenești*, București/Cluj-Napoca, Editura Albatros/Clusium, 2000.
8. BRUJA, RADU FLORIAN, *Traian Brăileanu în documente (IV)*, în „Codrul Cosminului”, nr. 15, 2009, p. 297–308.
9. BUZATU, GHEORGHE; CIUCANU, CORNELIU; SANDACHE, CRISTIAN, *Radiografia dreptei românești*, București, Editura FF Press, 1996.
10. CIUCĂ, VALENTIN, *Un secol de arte frumoase în Bucovina*, Suceava, Editura Mușatinii, 2005.
11. CODREANU, ZELEA CORNELIU, *Pentru legionari*, Sibiu, Editura Totul pentru Țară, 1936.
12. CODREANU, ZELEA CORNELIU, *Pentru legionari apud Mișcarea Legionară în țară și în exil. Puncte de reper (1919–1980)*, cronologie documentară de Dinu Zamfirescu, București, Pro Historia, 2005.
13. COSTEA, ȘTEFAN (coord), *Istoria sociologiei românești*, ediția a III-a, București, Editura Fundației România de Mâine, 2006.
14. DIACONU, MIRCEA A., *Mircea Streinul. Viața și opera*, Rădăuți, Editura Institutului Bucovina-Basarabia, 1998.
15. DIACONU, MIRCEA A., *Mișcarea „Iconar”. Literatură și politică în Bucovina anilor '30*, Iași, Editura Timpul, 1999.
16. DUNGACIU, DAN, *Elita interbelică. Sociologia românească în context european*, București, Editura Mica Valahie, 2003.
17. DUNGACIU, DAN, *Traian Brăileanu, Omul și opera – trepte către o monografie* (Prefață) la Brăileanu, Traian, *Memorii. Statul și comunitatea morală*, București, Editura Albatros, 2003.
18. „Glasul Bucovinei”, an III, 1920, nr. 173 din 21 iulie.
19. GRIGOROVITĂ, MIRCEA, *Universitatea din Cernăuți în perioada interbelică*, Suceava, Mușatinii, 2005.
20. GRĂMADĂ, NICOLAI, *Însemnări*, în revista „Cugetări”, Cernăuți, an I, 1919, nr. 3, 15 decembrie (editor și redactor responsabil: Traian Brăileanu).
21. IANOȘI, ION, *Prefață*, în Kant, Immanuel, *Despre frumos și bine (vol. I)*, București, Editura Minerva, 1981.
22. IORGA, NICOLAE, *I.G. Sbiera*, în *Oameni care au fost*, ediția a doua, volumul II, București, 1967.
23. IORGA, NICOLAE, *O lucrare remarcabilă*, în „Neamul românesc”, 29 mai 1924, nr. 116, apud Dungaci, Dan, *Brăileanu: Omul și opera – trepte către o monografie* (Prefață) la Brăileanu, Traian, *Memorii. Statul și comunitatea morală*, București, Editura Albatros, 2003.
24. KANT, IMMANUEL, *Despre frumos și bine (vol. II)*, București, Editura Minerva, 1981.
25. LOVINESCU, MONICA, *Etica neuitării*, București, Editura Humanitas, 2008.
26. MIHU, ACHIM, *Studiu introductiv*, la Weber, Eugen, *Dreapta românească*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1999.
27. MOCANU, SEBASTIAN, *Popas în curgerea vremii (Turda, aprilie 1999)*, în Cuvânt înainte la Brăileanu, Traian, *Teoria comunității omenești*, București/Cluj-Napoca, Editura Albatros/Clusium, 2000.
28. MUNTEAN, GEORGE, CÂRDEI, VASILE, *Bilca, o așezare din valea Sucevei*, Suceava, 1971, p. 85.
29. Arhimandrit PÂRVU, IUSTIN, Mănăstirea Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril-Petru Vodă, *Cuvânt înainte*, în Sfântul Nicolae Velimirovici, Episcopul Ohridei și Jicei, *Prin fereastra temniței*, București, Editura Predania, 2009.
30. RUȘȘINDILAR, PETRU, *George Tofan – tribun al românismului în Bucovina*, Suceava, Editura Hurmuzachi, 1998.
31. SATCO, EMIL, *Dicționar de literatură. Bucovina, (în colab.)*, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I.G. Sbiera”, 1993.
32. SCHIFIRNEȚ, CONSTANTIN, *Sociologie românească modernă*, București, Editura Criterion, 2009.

33. Sfântul NICOLAE VELIMIROVICI, Episcopul Ohridei și Jicei, *Prin fereastra temniței*, București, Editura Predania, 2009.
34. SIMA, HORIA, *Mari existențe legionare – Traian Brăileanu* (partea I) în „Țara și Exilul”, 1966, anul II, nr. 11, 1 septembrie pe <http://miscarea.net/geek/article.php?story=20081216054312800>.
35. SLUȘANSCHI, BARBU în „Iconar”, 1935, nr. I, 4.
36. STREINUL, MIRCEA, *Cernăuți – orașul dintre cețuri* în revista „Buna Vestire”, 1937, an X, nr. 516, 5 decembrie, *apud* Diaconu, Mircea A., *Mircea Streinul. Viața și opera*, Rădăuți, Editura Institutului Bucovina-Basarabia, 1998.
37. STREINUL, MIRCEA, *Proză*, în „Buna Vestire”, 11 iulie 1937, *apud* Diaconu, Mircea, *Mircea Streinul. Viața și opera*, Rădăuți, Editura Institutului Bucovina-Basarabia, 1998.
38. „Școala”, an V, 1914, nr. 4–5.
39. ȘORA, MIHAI, *Despre Mircea Vulcănescu, câteva cuvinte...* în „Manuscriptum”, 1996, an XXVII, nr. 1–2.
40. TCACIUC, NICOLAE, *George Tofan*, Suceava, Editura Librăriei „Școala Română”, 1923
41. TREBICI, VLADIMIR, *Schiță biobibliografică Traian Brăileanu* în „Revista de filosofie”, 1993, XL, nr. 3.
42. ȚOPA, LEON, „Iconar”, 1936, anul II, 1.
43. ZAMFIRESCU, DINU, *Mișcarea Legionară în țară și în exil. Puncte de reper (1919–1980)*, cronologie documentară, București, Pro Historia, 2005.